

פענוח הערות ומראי-מקומות

לקוטי שיחות חלק כד האזינו שבת תשובה.

לאלהים עוזנו, על שם שפרא עופות ודגים לשבח לשמו. **בשש** היו אומרים: "ה' מלך גאות לבש", על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהו. **בשביעי** היו אומרים: "מזמור שיר ליום השבת", ליום שכולו שבת. אמר רבי נחמיה: מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו? אלא: בראשון — שקנה והקנה ושלט בעולמו. בשני — שחילק מעשיו ומלך עליהם. בשלישי — שגילה ארץ בחקמתו והכין תבל לעדתו. ברביעי — שפרא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהו. בחמישי — שפרא עופות ודגים לשבח לשמו. בששי — שגמר מלאכתו ומלך עליהם. בשביעי — על שם ששבת. וקמפלגי בדבר קטינא, דאמר רב קטינא: שיתא אלפי שני הנה עלמא נחד חרוב, שנאמר: "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא". אמר אביי: תרי חרוב, שנאמר: "והינינו מיומים". **במוספי דשבתא מה היו אומרים? אמר רב ענן בר רבא אמר רב: "היו לך"**. ואמר רב חנן בר רבא אמר רב: כדרך שחלוקים כאן — כך חלוקין בבית הכנסת. **במוספתא דשבתא מה היו אומרים? אמר רבי יוחנן: "אז ישיר"**, ו"מי כמוך", ו"אז ישיר". איבענא להו: הני פולחו בחד שבתא אומרי להו, או דלמא כל שבתא ושבתא אומרי חד?

(3) רמב"ם הלכות ממידין ומוספין פרק ו הלכה ט. במוספי שבת אומרים שירת (דברים לב א) "האזינו" וחלוקין אותה לששה פרקים הז"ו ל"ד כדרך שקוראין אותה ששה בבית הכנסת. ואומרין פרק בכל שבת. גמרו השירה בששה שבתות חזרין לראש.

(4) הלכות תפילה פרק יג הלכה ה. כל העולה לקרות בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב. אבל פרושה (דברים לב א) "האזינו" קורא הראשון עד (דברים לב ז) "זכר ימות עולם". והשני מתחיל מזכר ימות עולם עד

(1) רמב"ם הלכות ספר תורה פרק ז הלכה י. ויהיה בראשי השיתין למעלה משירת האזינו. (דברים לא כט ל) "ואעידה אערי. הדרך. באחרית. להקעיסו. קהל". שש שיתין. ולמטה ממנה חמש שיתין (דברים לב מד מז) "ניבא. לדבר. אשר. הזאת. אשר".

שם פרק ח. צורת שירת האזינו - כל שיטה ושיטה יש באמצע רוח אחד בצורת הפרשה הסתומה.

הלכות ממידין ומוספין פרק ו הלכה ט. ראה הערה 3.

(2) ראש השנה ל עמוד ב. מתיב רב אחא בר הונא: תמיד של ראש השנה שחרית קרב בהלכתו, במוסף מהו אומר — "הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב", במנחה מהו אומר — "קול ה' יחיל מדבר". ובזמן שחל ראש השנה להיות בחמישי בשבת, שהשירה שלו "הרנינו לאלהים עוזנו" — לא היה אומר בשחרית "הרנינו", מפני שחזר וכופל את הפרק. אלא מהו אומר — "הסירותי מסבל שכמו". ואם באו עדים אחר תמיד של שחר, אומר "הרנינו" אף על פי שחזר וכופל את הפרק. אי אמרת בשלמא, כל היכא דמסתפקא אמינא שירה דחול — היינו דקאמר: אומרו וכופלו. אלא אי אמרת לא אמור כלל — מאי אומרו וכופלו? **ל"א עמוד א.** שאני התם, דשירה דיומיה היא. תניא, רבי יהודה אומר משום רבי עקיבא: **בראשון** מה היו אומרים — "לה' הארץ ומלוואה", על שם שקנה והקנה ושלט בעולמו. **בשני** מה היו אומרים — "גדול ה' ומהלל מאד", על שם שחילק מעשיו ומלך עליהו. **בשלישי** היו אומרים: "אלהים נצב בעד אל", על שם שגילה ארץ בחקמתו, והכין תבל לעדתו. **ברביעי** היו אומרים: "אל נקמות ה'", על שם שפרא חמה ולבנה, ועתיד ליפרע מעובדיהו. **בחמישי** היו אומרים: "הרנינו

(דברים לב יג) "נִרְכָּבְהוּ". וְהַשְׁלִישִׁי מִן־רַכְבָּהוּ עַד וַיֵּרָא ה' וַיִּנָּאֶץ. וְהָרְבִיעִי מִן וַיֵּרָא ה' וַיִּנָּאֶץ עַד (דברים לב כט) "לֹא חָקְמוּ". וְהַחֲמִישִׁי מִן לֹא חָקְמוּ עַד (דברים לב מ) "כִּי אָשָׁא אֶל שְׁמַיִם יְדִי". וְהַשְׁשִׁי מִכִּי אָשָׁא אֶל שְׁמַיִם יְדִי עַד סוֹף הַשִּׁירָה. וְלָמָּה פּוֹסְקִין בָּהּ בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ מִפְּנֵי שֶׁהֵן תּוֹכָחָה קְדִי שִׁיחֲזָרוּ הָעַם בְּתִשׁוּבָה:

(4) *רמב"ם הלכות חנוכה פרק ג הלכה ד. וְלֹא הִלֵּל שָׁל חֲנֻכָּה בְּלִבָּד הוּא שְׁמֵדְבָרִי סוֹפְרִים אֲלֵא קְרִיאַת הַהִלֵּל לְעוֹלָם מְדָבְרִי סוֹפְרִים בְּכָל הַיָּמִים שְׁגוּמְרִין בָּהֶן אֶת הַהִלֵּל. וְשִׁמּוֹנָה עֶשְׂרִי יוֹם בְּשָׁנָה מִצְוָה לְגַמֵּר בָּהֶן אֶת הַהִלֵּל. וְאֵלּוּ הֵן. שְׁמוֹנֶת יָמֵי הַחֵג. וְשִׁמּוֹנֶת יָמֵי חֲנֻכָּה. וְרֵאשׁוֹן שָׁל פֶּסַח יוֹם עֲצָרָת. אַכְּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם הַכַּפּוּרִים אֵין בָּהֶן הִלֵּל לְפִי שֶׁהֵן יָמֵי תִשׁוּבָה וַיֵּרָאָה נִפְחָד לֹא יָמֵי שְׁמִתָּה יִתְרָה. וְלֹא תִקְנוּ הִלֵּל בְּפוּרִים שִׁקְרִיאַת הַמַּגִּלָּה הִיא הַהִלֵּל:

ראש השנה לב: מִדְּקָאָמֵר "בִּשְׁעַת הַהִלֵּל", מִכָּל דְּבָרָא' הַשָּׁנָה לִיכָא הִלֵּל. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ: אָמְרוּ מִלָּאכִי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַבּוֹנוּ שָׁל עוֹלָם! מִפְּנֵי מָה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לִפְנֵיךָ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים? אָמַר לָהֶם: אִפְשָׁר מְלָךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִין, וְסוֹפְרֵי חַיִּים וְסוֹפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִין לִפְנֵינוּ — וַיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה?!

ערכין י: דָּאֵמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמְרוּ מִלָּאכִי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקַּב"ה רַבִּישׁ"ע מִפְּנֵי מָה אֵין יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לִפְנֵיךָ בְּר"ה וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים אָמַר לָהֶן אִפְשָׁר מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא הַדִּין וְסוֹפְרֵי חַיִּים וְסוֹפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִין לִפְנֵינוּ וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לִפְנֵי

שולחן ערוך הרב או"ח ר"ס תקפ"ד. אֵין אוֹמְרִים הִלֵּל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים לְפִי שֶׁהַקַּב"ה יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִין וְסוֹפְרֵי חַיִּים וְסוֹפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִים לִפְנֵינוּ וַאֲיֵךְ יֹאמְרוּ שִׁירָה.

לבוש שם. וַאֲיֵין אוֹמְרִים זוֹלַת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּיפּוּר לְפִי שֶׁהֵן יָמֵי הַדִּין, וְרֵאוּן לְהַזְכִּיר בָּהֶן כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁנִּבְרָא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּמִדַּת רַחֲמִים, וּבִאֲמַת וַיִּצְיֵב יֵשׁ בּו' פַּעֲמִים אֲמַת כִּנְגַד ו' פַּעֲמִים אֲמַת שֶׁנִּרְמַז מִבְּרֵאשִׁית עַד וַיְכּוֹלוּ, כְּגוֹן "בְּרָא אֱלֹהִים אֵת". "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֵת", "בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת", וְכֵן בִּשְׁאָר יָמִים, וְכִדִּי לְרִמּוֹז הַכָּל בִּיחָד ו' פַּעֲמִים זֶה אַחֵר זֶה כִּנְגַד שֶׁשֶׁת אֱלֹהִים שִׁיתְקִיִּים הָעוֹלָם, לְכַךְ אֵין לְהַפְסִיק בֵּינֵיהֶם בְּזוֹלַת, וְעוֹד שֹׁאֵין לְהֵאָרִיךְ בְּזוֹלַת כִּדִּי שִׁקְרָאוּ ק"ש

וַיִּתְפַּלְלוּ שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּזִמְנָה שֶׁהוּא עִם הַנֶּץ הַחֲמָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם הַדִּין יֵשׁ לְדַקְדֵּק בּוֹ יוֹתֵר מִבִּשְׁאָר יָמֵי הַשָּׁנָה לְקִרְוֹת ק"ש וְלְהַתְפַּלֵּל בְּזִמְנָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה פְתֻחוֹן פֶּה לְשִׁטָּן לְקַטְרֵג: * הַג"ה וְעֵינֵינוּ לְעִיל סִימָן כ"ק סַעִיף: וְעוֹד טַעַם אַחֵר שֹׁאֵין אוֹמְרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּיפּוּר זוֹלַת ג' וְחִי (ב) וְקִיִּים אֵל נָא, שֶׁכָּל אֵלּוּ הֵם שִׁירוֹת וַאֲיֵין אוֹמְרִים שִׁירָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּיפּוּר כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּסִמּוּךְ גְּבִי הַלֵּל.

מאירי ר"ה שם. וּמִמָּה שֹׁאֵמַר בְּשַׁעַת הַהִלֵּל לְמַדְּנוּ לְפִי דְרַכְּנוּ שֹׁאֵין אוֹמְרִין הִלֵּל בְּר"ה וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים וְטַעַם הַדְּבָר מִפְּנֵי שֶׁהוּא זְמַן הַכְּנַעַת הַלֵּב וְלֹא זְמַן שִׁירָה וְהוּא שֹׁאֵמְרוּ דֶּרֶךְ צַחוֹת אָמַר הַקַּב"ה סוֹפְרֵי חַיִּים וְסוֹפְרֵי מֵתִים פְּתוּחִים לִפְנֵי וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה.

(5) וילך לא יט. וְעַתָּה פָּתְחוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְנָחָה אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל.

רש"י ד"ה את השירה הזאת. "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" עַד "וְכִפֹּר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ":

מפרשי התורה. וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְגוֹמֵר עַד סוֹף הַסֵּדֶר כּוֹנֵת הַמֵּאמֵר שֶׁלְּהִיוֹ הַדְּבָר הַזֶּה מַעֲוֵת וְיִוָּדַע הָעֵתִידִין מִגִּיד מֵרָאשִׁי אַחֲרֵי לֶכֶן הִיא מִצְוָה שִׁיעֲשׂוּ מִזֶּה מֵאֵמֵר בְּאוֹפֵן שִׁירָה - וְהִיא שִׁיר הָאֲזִינוּ שִׁיזְכוּר. וְתִהְיֶה הַשִּׁירָה בְּמַתְכוּנָתָה כִּי הַשִּׁירָה יִכְתְּבוּהָ בְּהַפְסֵק בְּמִקְוָמוֹ שֶׁתַּעֲמוּד בָּהֶם הַנַּעֲמִיָּה כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרַמְבַּ"ן וְשִׁישׁוּרְרוֹ אוֹתָם בְּזִמְרָה וְנַעֲמִימוֹ. "כְּשִׁירִים שֶׁהֵיוּ מִשׁוּרְרֵי הָאֲנָשִׁים בְּנַעֲמִיּוּתִיהָ וְגַם נִקְרָא שִׁירָה מִגְזֵרַת (פ') בִּלְק) אֲשׁוּרָנוּ וְלֹא קְרוּב. לְהִיּוֹתָה הַגְּדַת הָעֵתִידוֹת לֹא אִיוֹם וְלֹא דְבָר נֹאמֵר בְּתַנָּאֵי כְּתוּכָחוֹ" וְאֵלּוֹת הַבְּרִי". הִנֵּה אִם כֵּן נִקְרָא שִׁירָה מִג' וּמִנַּעֲמִיּוּתָהּ רִזְמִירָה בְּחִינוּךְ מֵאֵת כּוֹנֵתָךְ וְכְּתִיבְתָּהּ. וּמֵהַבְּטָחָתָהּ וְהַגְּדַת הָעֵתִיד.

שם פסוק כא. וְהָיָה כִּי־תִמְצָאֲנָה אֹתוֹ רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעִנְיָנָהּ הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִפְנֵיךָ לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי וְרַעוֹ כִּי יִנְעַמְתִּי אֶת־יָצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עָשָׂה לַיּוֹם בְּטָרָם אֲבִיאָנִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי:

שם כב. וַיִּכְתֹּב מִשְׁנֵה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הַהוּא וַיִּלְמְדָהָ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

שם ל. וַיִּדְבֹּר מִשְׁנֵה בְּאֲזִנֵּי כָל־קֶקֶל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תִּמְכּוּ: {פ}

פרשתינו לב מד. וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בֶּן־נוּן:

6 רמב"ן וילך לא יט. וטעם השירה הזאת השירה אשר אגיד לך עתה והיא האזינו ויקראה שירה כי ישראל יאמרוה תמיד בשיר ובזמרה וכן נכתבה כשירה כי השירים יכתבו בהם הפסק במקומות הנעימה:

7 מעשי ה' כאן מעשי התורה פרק לח. 1 ואקדים מה שידוע לכל משכיל מענין השירה או מה בפי ענין שירה. שיקרא שיר או שירה, שהשם הזה אמנם יאמר על קבוץ דברים שחבר מי שחברם קצרי הכמות ורבי האיכות שכל אות ואות שבה יורה על דבר, ויחבר אותם המשורר במלות קצרות ובמתיקות השיר למען יהיו שקועים וקבועים בכח הזכר, כי לקצרים ולמתיקות לשונם לא ישכח השיר...ושכתמצא הכפל או תוספת תיבה לא תפלא, כי גם בכל השירות תמצא כן וכ"ש בשירות שנאמרו בתורתנו...אבל בשירות שנאמרו בתורה מלבד המשכת מתיקות הלשון עוד ימשך תוספת להיות כי כל תיבה ותיבה ממנו יש בה הוראה נסתרת זולת הפשט, כשארז"ל כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, א"כ אנחנו שלא יעדנו לדבר רק על הפשט הנגלה לא יצדק שמדקדק דקדוק רב על התוספת והגרעון.

8 ירושלמי מגילה פרק ג הלכה ז. אמר רבי יוסה בירבי בון. שירת הלויים לא יפחתו לה משפחה קריאתו.

מסכת סופרים פרק יב הלכה ח. אמר ר' יוסי בר אבין שירת הלויים לא יפחתו לו משה קרויות וסימנין הזי"ו ל"ך ואלו הן האזינו. זכור. ירכיבהו. וישמן. לו. כי ידין ה' עמו. ויש לה פסוק שיטה מלאה מלמעלה ושיטה מלאה מלמטה כנגד כך נהגו לעשות שיטותיה של תורה

9 ר"ה שם. ראה הערה 2.

רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה ט. השיר שִׁהִי הַלִּוִּים אוֹמְרִין. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים כד א) "לה' הָאֲרָץ וּמְלוֹאָהּ". בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים מח ב) "גִּדּוֹל ה' וּמִהָלָל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הָר קִדְשׁוֹ" נגו'. בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים פב א) "אֱלֹהִים נָצַב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". בַּרְבִּיעִי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים צד א) "אֵל נִקְמֹת ה' אֵל נִקְמֹת הוֹפִיעַ". בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים פא ב) "הִרְנִינוּ לְאֱלֹהִים עֲוָנוֹ הָרִיעוּ לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב". בַּשֵּׁשִׁי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים צג א) "ה' מִלֵּךְ גָּאוֹת לִבְשׁ לְבָשׁ ה' עֹז הַתְּאֵזָר" נגו'. בַּשְּׁבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים

צב א) "מִזְמוֹר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבָּת". בַּמוֹסְפֵי שַׁבָּת אוֹמְרִים שִׁירַת (דברים לב א) "הִאֲזִינוּ" וְחֹלְקִין אוֹתָהּ לִשְׁשֵׁה פָּרָקִים הֵזִי"ו ל"ך פְּדָרָךְ שְׁקוֹרְאִין אוֹתָהּ שְׁשֵׁה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְאוֹמְרִין פָּרָק בְּכָל שַׁבָּת. גְּמָרוּ הַשִּׁירָה בַּשְּׁשֵׁה שַׁבָּתוֹת חֲזוֹרִין לְרֵאשׁ. בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת אוֹמֵר (שמות טו א) "אֲזַיֵּשִׁיר מֹשֶׁה" ו(שמות טו יא) "מִי כָמֹכָה" נגו'. בַּמוֹסְפֵי שֶׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִין הִרְנִינוּ לְאֱלֹהִים עֲוָנוֹ. וְאִם חָל לְהִיּוֹת בַּחֲמִישִׁי אוֹמֵר (תהילים פא ז) "הִסְרֹתִי מִסְכָּל שְׁכָמוֹ" נגו'. בְּמִנְחָה שֶׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִים (תהילים כט ח) "קוֹל ה' יַחֲיִל מִדְּבָר" נגו':

לחם משנה שם. הערה 9. למדנו מזה דבמנחה של שבת אלו השלשה פרקים שהזכיר אומרים כל חד בשבת אחד כמו שמה שאומרים במוסף אומרים כל חד בשבת א' דכן אמרה הברייתא דהאזינו דאית ביה ששה פרקים דאומרים אותם בששה שבתות והני תלתא פרקי דמנחה שהם אז ישיר ומי כמוך ואז ישיר אומרים אותו בשלשה שבתות וחוזר חלילה ונמצא כשפרקי מוסף חוזר חלילה כבר אמרו של מנחה שתי פעמים. ולכן יש לתמוה על רבינו ז"ל שסתם וכתב ישיר ומי כמוך דמשמע דכל חד שבת אומרים תרתי דאינו כן אלא כל חד בשבת דיליה. וכן יש לתמוה אמאי במנחה שאומר אז לא הזכיר ג"כ אז ישיר ישראל דעלי באר וצ"ע.

11 ר"ה שם. עיין הערה 2.

13 ר"ה שם. עיין הערה 2.

14 תרגום אונקלוס וילך לא יט. וקצן כתיבו לכוון ית תושבחתא הָדָא וְאֶלְפָה ית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנוּיָה בְּפִמְהוֹן בְּדִיל דְתַהִי קְדָמִי תוֹשַׁבְחָתָא הָדָא לְסִהִיד בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל:

תיב"ע שם. וקדון כתיבו לכוון ית תושבחתא הָדָא וְאֶלְפָה ית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנוּיָה בְּפִמְהוֹן בְּדִיל דְתַהִי תוֹשַׁבְחָתָא הָדָא קְדָמוּי לְסִהִיד בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל

שם פסוק כא. ת"א. ויהי ארי יערען יתיה בישן סגיאן ועקן ותתב תושבחתא הָדָא קְדָמוּי לְסִהִיד אַרִי לֹא תתנשי מפום בניהון אַרִי גְלִי קְדָמִי ית יצרהון די אנון עבדין יומא דין עד לא אעלנון לארעא די קנמית:

שם ת"י. ויהי ארום יערען יתהון בישן סגיאן ועקן ותסהיד תושבחתא הָדָא קְדָמוּי לְסִהִיד אַרוּם גְלִי קְדָמִי דְלֹא תתנשי מפום בניהון אַרוּם גְלִי קְדָמִי ית יצרהון בישא דאינון עבדין יומנא עד לא אעליכון לארעא דקנמית

שם פסוק בב. ת"א. וכתב משה ית תושבחתא קדא ביומא ההוא ואלפנה לבני ישראל:

שם ת"י. וכתב משה ית תושבחתא קדא ואלפנה ית בני ישראל

שם פסוק ל. ת"א. ומליל משה קדם כל קהלא ד'ישראל ית פתגמי תושבחתא קדא עד דשלימו:

שם ת"י. ומליל משה במשמע כל קהלא ד'ישראל ית כל פתגמי שבחא קדא עד די שלימו.

פרשתינו פרק לב מד. ת"א. ואתא משה ומליל ית כל פתגמי תושבחתא קדא קדם עמא הוא והושע בר נון:

שם ת"י. ואתא משה מן משכן בית אולפנא ומליל ית כל פתגמי תושבחתא קדא במשמעיהון דעמא הוא והושע בר נון.

(15) תרגום לשה"ש בתחילתו. שירין ותושבחתא די אמר שלמה נביא מלכא ד'ישראל ברום נבואה קדם רבון כל עלמא יי. עסרתי שירתא אתאמרו בעלמא קדא ד'ישראל דין משובח מן כולהון. שירתא קמיתא אמר אדם בזמן דאשתיבין ליה חובתיה נאמא יומא דשבחא נאגין עלוי פתח פומיה נאמר מזמור שיר ליומא דשבחא. שירתא תנניא אמר משה עם בני ד'ישראל בזמן דבזע להון מרי עלמא ית ימא דסוף פתחו כולהון פתחא נאמרו שירתא דהכדן כתיב בכן שבח משה ובני ישראל. שירתא תליתיתא אמרו בני ד'ישראל בזמן דאתיהיבת להון בירא דמרים דהכדן כתיב בכן שבח ישראל. שירתא רביעיתא אמר משה נביא כד אתא זמניה למפטור מן עלמא ואוכח בה ית עמא בית ישראל דהכדן כתיב אציתו שמיא ואמליל. שירתא חמישיתא אמר יהושע בר נון כד אגח קרבא בגבעון וקמו ליה שמשא וסיהרא תלתין ושית שיעין ופסקו מלמימר שירתא פתח פומיה איהו נאמר שירתא דהכדן כתיב בכן ישבח יהושע קדם יי. שירתא שתיטיתא אמר ברק ודבורה ביומא דמסר ית סיסרא וית משרייתיה ביד בני ד'ישראל דהכדן כתיב ושבחת דבורה וברק אבינועם. שירתא שביעיתא אמרת חנה בזמן דאתיהיב לה בר מן קדם יי דהכדן כתיב וצליאת חנה ברום נבואה נאמרת. שירתא תמיניתא אמר דוד מלכא ד'ישראל על כל נספיא דעבד ליה יי פתח פומיה נאמר שירתא דהכדן כתיב ושבח דוד בנבואה קדם יי. שירתא תשיעיתא אמר שלמה מלכא ד'ישראל ברום קודשא קדם רבון כל עלמא יי. ושירתא עשריתא עתידין למימר יתה בני גלנתא בעדן ד'יפקון מן גלותא דהכדן

כתיב ומפרש על דודי דישעיה נביא דהכדן כתיב שירא קדן יי לכו לחדנא קליל אתקדשות חגא דפסחא וחדנת לבא פעמא דאזליו לאתקדוה קדם יי תלת זמנין בשבתא במיני זמר וקל טבלא למיעל לטורא דיי ולמפלח קדם יי תקיפא ד'ישראל:

אור התורה ריש שה"ש. שיר השירים אשר לשלמה, ז"ל התרגום שירין ותושבחתא די אמר שלמה נביא מלכא ד'ישראל ברום נבואה קדם רבון כל עלמא ה', עטרתי שירתא אתאמרו בעלמא קדא (להעיר מענין ט' פרות אדומות שנעשו בעוה"ז במשנה פ"ג דפירא, וראיתי בספר א' • שהעשירית תהי' לימות המשיח) שירא דין משבח מן כולהון (צ"ע אם ר"ל משובח גם מן של ימוה"מ"ש זה א"א, וע' מזה לקמן) שירתא קמיתא אמר אדם בזמן דאשתבין ל' חובתיה ואתא יומא דשבחא נאגין עלוי פתח פומיה ואמר מזמור שיר ליומא דשבחא (בתלים סי' צ"ב א', ושם ת"י כן שאדה"ר אמרו) שירתא תניייתא אמר משה עם בני ד'ישראל בזמן די בזע להון מארי עלמא ית ימא דסוף פתחו כולהון ואמרו כחדא שירתא, דהכדן כתיב בכן שבח משה ובני ישראל (אז ישיר משה ובני ישראל ולא קא חשיב מ"ש ברבות סדר לך לך סמ"ג ע"פ הרימותי ידי אל ה' ורבנן אמרי עשאן שירה כמד"א זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו דלא מפרש בקרא ועוד דיש שם פירושים אחרים) שירתא תליתא אמרו בני ד'ישראל בזמן דאתיהיבת לון בארא דמיא דהכדן כתיב בכן שבח ישראל (אז ישיר ישראל בפר' חקת) שירתא רביעיתא אמר משה נביא כד אתא זמני' למפטור מן עלמא, דהכדן כתיב אציתו שמיא ואמליל (וצ"ע מדוע לא הביא הפסוק ס"פ וילך וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תומם, דבהדיא נזכר לשון שירה משא"כ בפסוק האזינו לא נזכר לשון שירה בפירוש) שירתא חמישיתא אמר יהושע בר נון כד אגח קרבא בגבעון וקמו ל' שמשא וסיהרא תלתין ושית שיעין ופסקו מלמימר שירתא פתח פומיה איהו ואמר שירתא דהכדן כתיב בכן ישבח יהושע קדם ה' (ביהושע סי' יו"ד י"ב אז ידבר יהושע, ופי' רש"י אמר שירה וכן ת"י בכן שבח יהושע) שירתא שתיטיתא אמרו ברק ודבורה ביום דמסר ה' ית סיסרא וית משרייתיה ביד בני ד'ישראל (ותשר דבורה וברק שופטים רס"ה) שירתא שביעיתא אמרה חנה בזמן דאתיהיבת לה בר מן קדם ה' דהכדן כתיב וצליאת חנה בנבואה ואמרת (שמואל א' רס"ב ע"ש בת"י) שירתא תמיניתא אמר דוד מלכא ד'ישראל על כל ניסייא דעבד ל' ה' פתח פומיה ואמר שירתא דהכדן כתי' ושבח דוד בנבואה קדם ה' (שמואל ב' רס"י

כ"ב וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת) שירתא תשיעאה אמר שלמה מלכא דישראל ברוח קודשא קדים רבון כל עלמא ה', ושירתא עשירא עתידין למימר בני גלותא בעידן דיפקון מגלותא דהכדין כתיב ומפורש על ידוי די ישעי' נביא דהכדין כתיב שירה הדין יהא לכון לחזוה כליל אתקדשות חגא דפסחא וחדות לבא בעמא דאזלין לאתחזאה קדם ה' תלת זמנין בשתא, במיני זמר וקל טבלא למעל לטורא דה' ולמפלח קדם ה' תקיפא דישראל (בישעי' סי' ל' כ"ט, השיר יהי' לכם כליל התקדש חג כו' אל צור דישראל ות"י כמ"ש כאן, וברבות בש"ש סד"ה שחורה אני ונאווה דף ח' ע"ד הביאו על השיר דלע"ל ממ"ש בישעי' רס"י כ"ו ביום ההוא יושר השיר הזה בארץ יהודה.

16) רמב"ן פרשתינו לב מ. רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חימה אבל לא ישבית זכרנו וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה ויכפר על חטאתינו למען שמו אם כן השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה על כרחן של מינין וכך הזכירו בספרי גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא.

רבינו בחיי פרשתינו לב מא. והנה השירה הזאת נחמה גדולה והבטחה מבוארת בענין הגאולה ובאבדן עובדי גלולים ובנקמת ישראל מאויביהם ובכפרת ישראל מעונותיהם. ואולי מפני זה בא סימן ההפסקות לרבותינו ז"ל, הזי"ו ל"ך מתקנת עזרא הסופר הכהן הנביא שראה ברוה"ק שתהיה תקנתו בקריאת ס"ת בצבור תקנה קיימת בכל דור ודור, לא תבטל בזמן מן הזמנים, ותקן הסימן הזה בהפסקות הפרשה הזאת המקובלת אצלנו לבאר שיחזור הזיו והזוהר והכבוד והתפארת לישראל כמבראשונה, ושוב בנים לגבולם.

17) אברבנאל ר"פ. האזינו השמים ואדברה וגו'. עד הלה' תגמלו זאת וגו', שיערתי בשירה הזאת ששה חלקים מתחלפים בכונתם: החלק הראשון הוא בהקדמה שהקדים אדוננו משה לדברי השיר וזה החלק יכלול חמשה פסוקים מן האזינו השמים עד הלה' תגמלו זאת: החלק השני בספור החסדים והטובות שעשה הש"י עם ישראל והוא כולל תשעה פסוקי' מן הלה' תגמלו זאת עד וישמן ישרון ויבעט: החלק הג' בספור חטאם העם ופשעם נגד ה' ויכלול ד'

פסוקים מן וישמן ישרון ויבעט עד וירא ה' וינאץ: החלק הד' הוא מהעונשים שיעניש הש"י על פשעם והוא כולל שבעה פסוקי' מן וירא ה' וינאץ עד אמרתי אפאיהם: החלק הה' הוא בספור הכליה שחשב ה' לעשות לעמו והסבה שבעבורה נמנע ממנה ויכלול החלק הזה ח' פסוקים מן אמרתי אפאיהם, עד הלא הוא כמוס עמדי: החלק הו' הוא בנחמת ישראל והנקמה מהאויבים ויכלול החלק הזה עשרה פסוקים מן הלא הוא כמוס עמדי, עד ויבא משה, הרי יש לנו בשירה הזאת ו' חלקים שהם חלק ההקדמה וחלק החסדים וחלק הפשעים וחלק העונשים וחלק מחשבת הכלייה וחלק הנחמה ונקמת האויבים,

רמב"ם. עיין הערה 3.

רש"י ר"ה שם ד"ה הזי"ו ל"ך - פרשת שירת האזינו חולקים אותה לששה פרקים הראשון האזינו השני זכור ימות עולם השלישי ירכבהו על במותי ארץ הרביעי וירא ה' וינאץ עד כאן ששה פסוקים לפרק ומכאן ואילך שמונה פסוקים לפרק החמישי לולי כעס אויב אגור הששי כי ידין ה' עמו:

ספרנו פרשתינו לב ז. הואיל משה באר זה בהגדת העבר והעתיד להודיע ראשונה כמה היתה כוונת האל ית' להשיג זה התכלית בכל המין האנושי בימות עולם ובשנות דור ודור ואיך כשלא עלה זה הגדיל ה' לעשות להעלות את ישראל אל גרם המעלות כאשר יעשה באחרית הימים עם השרידים אשר יקרא. שנית שנתן להם מקום נכון לעבדו בשמחה ובטוב לבב מרב כל והמה מרו ושלמו רעה תחת טובה ומי שהחטיא כוונתו עם כל אלה אין ספק שהוא ראוי לעונש נמרץ. שלישית שבגודל עונם נפלו במכמורי רשעים והיו ראויים לכליון חרוץ לולי חלול ה' שמנע מזה. רביעית הודיע סבה אשר בגללה תהיה להם גאלה באחרית הימים. חמישית הודיע אופן הגאולה ורחמי האל ית' על שארית עמו והם חלקי פרשת האזינו שזכרו ז"ל ונתנו בהם סימנין. הזי"ו ל"ך. אמר אם כן זכור ימות עולם ותבין דרכי טובו וכמה כיוון להיטיב למין האנושי בכלל כשתזכור ראשונה מה שהיטיב לאדם הראשון בתחלת ימי עולם ויניחהו בגן עדן והוא קלקל ענינו:

18) רש"י פרשתינו פסוק יב ד"ה ואין עמו אל נכר. לא הָיָה כֹחַ בְּאַחַד מִכָּל אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם לְהַרְאוֹת פָּחוּ וּלְהַלְחֵם עִמָּהֶם. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּהוּ עַל הָעֵתִיד וְכֵן תַּרְגָּם אֶנְקְלוֹס, וְאֵי אֹמֵר דְּבָרֵי תוֹכְחָה הֵם לְהַעֲדִיד הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְהָאֵל הַשִּׁירָה לָהֶם לְעַד שְׁסוּפֵן לְבָגֵד וְלֹא יִזְכְּרוּ לֹא הָרָאוֹנוֹת

שְׁעָשָׂה לָהֶם וְלֹא הַנִּלְדוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם, לְפִיכָּה צָרִיךְ לִישָׁב הַדְּבָר לְכָאן וּלְכָאן. וְכָל הָעֲנָן מוֹסֵב עַל זִכְר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שְׁנוֹת דָּר וּדָר, כֵּן עָשָׂה לָהֶם וְכֵן עֲתִיד לַעֲשׂוֹת, כֹּל זֶה הֵיכָּה לָהֶם לְזָכֹר:

(19) טור או"ח סימן תכ"ח. פרשת האזינו מחלקין פרשיותיו כדרך שהיו מחלקין אותם במקדש שהיו קורין השירה פעם אחת לששת ימי השבוע וכתב רב פלטי גאון סי' הזי"ו לך פי' האזינו עד זכור ומזכור עד ירכיבהו ומירכיבהו עד וירא ה' ומורא ה' עד לו חכמו ומלו חכמו עד כי אשא אל שמים ומכי אשא אל שמים עד סוף השירה ובבה"כ קורא הז' עד סוף הסדר:

יום תרועה למסכת ר"ה שם. איבעיא להו הני כולהו בחד שבתא וכו' ואפשיטא דכל שבתא אמרינן חד. וכ"כ הרמב"ם פ"ו דתמידין [ה"ט] אך לשון הטור א"ח סי' תכ"ח מגומגם וז"ל, פ' האזינו כו' משמע דס"ל דכל פ' האזינו היו משוררים אותה בכל שבת במקדש, וצ"ע:

(20) א"ח ערך הזי"ו ל"ך. ראה בסוף.

(21) רש"י. עיין הערה 17.

תוס' שם ד"ה הזי"ו לך. האזינו זכור ירכיבהו וירא לולי כי ידין כ"כ בספרים וכ"פ בקונט' וכן המנהג ובמסכת סופרים כתיב וישמן לו ור"ח פי' וירא לו:

הגמ"י לרמב"ם הלכות תפילה שם. פרק הקורא את המגילה עומד וכן פירש ר"י אלפס הא דאיתא פרק בתרא דר"ה הזי"ו לך אבל אין מנהגו כבעמוד ואלפס אלא כפירש"י שפי' האזינו זכור ירכיבהו וירא לולי כי ידין וכן כתב בספרי ודלא כמסכת סופרים שכתב וישמן ודלא כר"ת והערוך שכתבו וירא לו כי ידין ע"כ :

(24) ספר האשכול סדר פרשיות סימן כא. ורב האי אמר הכי נהגין בקבלה מאבותינו: האזינו, זכור, ימצאנה, וישמן, לולי, כי אשא.

(26) פסוק לה רש"י ד"ה ותש. כְּמוֹ "יִמְהַר יְחִישֶׁה" (ישעיהו ה'); עַד כָּאן הָעֵיד עֲלֵיהֶם מִשֶּׁה דְּבָרֵי תוֹכְחָה לְהִיּוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעַד, כְּשֶׁתְּבֹא עֲלֵיהֶם הַפְּרָעָנוֹת יִדְעוּ שְׁאֵנִי הוֹדַעְתִּים מֶרֶאשׁ, מִכָּאן נֶאֱלָךְ הָעֵיד עֲלֵיהֶם דְּבָרֵי תַנְחוּמִין שֶׁיְּבֹאוּ עֲלֵיהֶם כְּכֹל הַפְּרָעָנוֹת, כְּכֹל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעֲלָה, "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ וְגו'" הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וְגו' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתָךְ וְגו'":

(27) רמב"ם הלכות תפילה שם. עיין הערה 4.

רי"ף מגילה יב. ובפרשת האזינו קורין בסימן הזי"ו ל"ך שקורא ראשון מן האזינו עד זכור ימות עולם והשני קורא מן זכור ימות עולם עד ירכיבהו והשלישי קורא מן ירכיבהו עד וירא ה' וינאץ ובשבת קורא הרביעי מורא ה' עד לו חכמו והחמישי קורא מלו חכמו עד כי אשא אל שמים ידי והששי קורא מן כי אשא אל שמים ידי ועד סוף השירה:

ורא"ש מגילה פרק ג ס"ב. רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר קרא קמא ארבעה ושבתיה רב פפא ובפ' האזינו קורין בסי' הזי"ו ל"ך (ר"ה דף לא.) הראשון קורא מן האזינו עד זכור ימות עולם וקורא השני מן זכור ימות עולם עד ירכיבהו וקורא השלישי מן ירכיבהו עד וירא ה' וינאץ ובשבת קורא הרביעי מן וירא ה' וינאץ עד לו חכמו ישכילו זאת והחמישי קורא מן לו חכמו ישכילו עד כי אשא אל שמים ידי והששי קורא מן כי אשא אל שמים ידי עד סוף השירה והשביעי קורא שאר הפרשה.

מאירי ר"ה שם. במוסף השבת היו אומרים בשירת האזינו שבת ראשונה עד זכור ימות עולם ובשניה עד ירכיבהו על במתי ארץ וכן כלם כסדר הזי"ו ל"ך ונמצאת כלה לששה שבתות והיו חוזרין חלילה ועל הדרך שסדורה כאן סודרין אותה בשבת שלה בבית הכנסת ר"ל שהששה עולים קורין את השירה כסדר הזי"ו ל"ך האמור כאן ושביעי מסיים הסדר כמו שביארנו במסכת מגילה

שם מגילה כה: הרבה דברים מפוזרים בתלמוד בענין קריאת התורה שראוי לגלגלם בפרק זה ואלו הן במסכת ר"ה ל"א א' התבאר על פ' האזינו שקורין שירה שלה ששה בחשבון הזי"ו ל"ך והוא שקורא הראשון מן האזינו עד זכור והשני מזכור עד ירכיבהו והשלישי מירכיבהו עד וירא יי' וינאץ והרביעי מורא יי' עד לו חכמו והחמישי מלו חכמו עד כי אשא והששי מכי אשא עד סוף השירה:

טור או"ח שם. טור או"ח סימן תכ"ח. פרשת האזינו מחלקין פרשיותיו כדרך שהיו מחלקין אותם במקדש שהיו קורין השירה פעם אחת לששת ימי השבוע וכתב רב פלטי גאון סי' הזי"ו לך פי' האזינו עד זכור ומזכור עד ירכיבהו ומירכיבהו עד וירא ה' ומורא ה' עד לו חכמו ומלו חכמו עד כי אשא אל שמים ומכי אשא אל שמים עד סוף השירה ובבה"כ קורא הז' עד סוף הסדר:

שולחן ערוך שם סעיף ה. פרשת האזינו מחלקים פרשיותיה כדרך שהיו מחלקין אותה במקדש שהיו קורין השירה פעם אחת לששת ימי השבוע וס' הזי"ו ל"ך. האזינו. זכור. ירכיבהו. וירא. לו חכמו. כי אשא אל שמים עד סוף השירה והשביעי קורא מסוף השירה עד סוף הפרשה: הגה ודוקא בשבת מחלקין הפרשיות אבל במנחה בשבת וב' וה' אין לחוש.

שוה"ג דרישה שם סי' א. ב"י הביא גמרא פרק בתרא דר"ה במוספי שבת מה היו אומרים רב חנן אמר הזי"ו לך לאו דוקא בשבת אלא ר"ל במוספים של אותה שבוע שהיו עושין מעמדות והיו מתפללין בכל יום מוסף וגם נעילה וכן משמע מפ' כ"ב שהביא ב"י וכן מדברי רבינו:

רש"י ש"ל ר"ה שם ד"ה רש"י ד"ה הזי"ו ל"ך. ע"כ ששה פסוקים לפרק ומכאן ואילך ח' פסוקים כו'. וצ"ע דבספרים שלפנינו מן לולי עד כי ידין ט' פסוקים וכעת לא מצאתי מי שהעיר בזה. {כאן הערה ע' בס' איי הים כאן שכתב דמ"ש רש"י "ומכאן ואילך ח' פסוקים" כלומר לא פחות מח'.} גם מש"כ התוס' ממס' סופרים וישמן צ"ע דמירכיבהו עד וישמן ליכא רק שני פסוקים ובזה מצאתי להפ"ח שהרגיש. ודע שאנכי תמה מאד על לשון הטוש"ע ס' תכ"ח ס"ה שכתבו כדרך כו' שהיו קורין השירה פעם א' לששת ימי השבוע. משמע שהיו קורין אותה בחול בכ"י פרק אחד הלא כאן מבואר שלא היו קורין אלא בכל שבת פרק א' עד שהיו גומרין אותם בששה שבתות וכ"ה ברמב"ם וצ"ע ג. אח"ז נאמר לי שהגאון יעב"ץ העיר בזה בסידור שלו.

שה"ג להערה 31. לבוש שם סי' ה. האזינו - מחלקין (א) פרשיותיה כדרך שהיו מחלקין אותה במקדש, שהיו קורין אותה פעם אחת לששת ימי השבוע והיו מחלקין אותה לששת חלקים לששת ימי המעשה, כן אנו קורין אותה בבית הכנסת בששה גברי עם השירה, וסימן. ראשי הפרשיות הזי"ו לך, א' האזינו, ב' זכור, ג' ירכיבהו, ד' וירא, ה' לו חכמו, ו' כי אשא אל שמים ידי עד סוף השירה, יא והשביעי משלים הסדר. ואף על גב דבשאר שבתות השנה אין מסיימין בדברי תוכחה דלא ליתי לאינצויי, בשבת זו מסיימין באלו פרשיות אף על פי שהם דברי תוכחה, מפני שברוב פעמים קורין פרשה זו בשבת שבין ראש השנה ליום כיפור שהם ימי תשובה, כדי לעורר את העם שיחזרו בתשובה. וטעם חלוקות לפסוקים אלו תלוי במדרשות ופשטי הכתובים וא"צ להאריך בהם ט], מיהו אין מדקדקין בפרשיות אלו

אלא בשבת שחרית שהוא עיקר קריאתה, אבל במנחה בשבת או בב' וה' לא קפדי].

33) אברבנאל וילך לא יט. וגם נקרא' שירה מגזרת (פ' בלק) אשורנו ולא קרוב. להיותה הגדת העתידות לא איום ולא דבר נאמר בתנאי כתוכחו' ואלות הברי'. הנה אם כן נקרא' שירה מג' בחינו' מאת כונתו וכתובתה ומנעימותה וזמירה ומהבטחתה והגדתה העתיד.

רמב"ן פרשתינו לב מ. וכך הזכירו בספרי (האזינו מג) גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא ולזה רמז הכתוב שאמר (דברים ל"ב:מ"ד) ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם הזכיר "כל" להגיד שהיא כוללת כל העתידות למו ואם היא קטנה בדבור כי ביאר להם עניניה הרבים ואלו היתה השירה הזאת מכתב אחד מן החוזים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית כן היה ראוי להאמין בה מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא נפל דבר אחד ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי האלהים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו עליו השלום:

מעשי ה' שם פ"מ. ורצה להזכירם מה שעבר ולהודיעם העתיד.

ספרי הובא ברש"י פסוק מג ד"ה וכיפר אדמתו. בפ'נים אחרים היא נקרא' פספרי ונקלקו בה רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה דורש פ'לה פנגד ישרא'ל, ורבי נחמיה דורש את פ'לה פנגד האמות, רבי יהודה דורש פ'לפי ישרא'ל — (כו) אמרתי אפאיהם פמו שפ'רשתי, עד (כז) ולא ה' פעל כל זאת. (כח) כי גוי אבד עצות המה. אבדו תורת' שהיא להם עצה נכונה, ואין בהם תבונה להתבונן (ל) איכה ירדף אחד מן האמות אלה מהם, אם לא כי צורם מכרם. (לא) כי לא כצורנו צורם הפל פמו שפ'רשתי עד תכלית. ור' נחמיה דורש פ'לפי האמות, כי גוי אבד עצות המה, פמו שפ'רשתי תחלה עד ואיבינו פלילים: (לב) כי מגפן סדם גפנם. ש'ל אמות: ומשדמת עמרה וגו'. ולא ישימו לפם לתלות הגדלה פי: ענבמו ענבי רוש. הוא שאמר לולי כעס אויב אגור על ישרא'ל להרעילם ולהמרידם, לפיכך אשכלת מררת למו להלעיס אותם על מה שעשו לכוני: (לג) חמת תנינים יינם. מוכן להשקותם על מה שעושין להם: (לד) כמס עמדי. אותו הכוס, שנאמר (תהילים ע"ה) "כי כוס ביד ה' וגו'": (לה) לעת תמוט רגלם. פ'ענן שנאמר "תתקטנה רגל" (ישעיהו כ"ו): (לו) כי ידין ה' עמו.

בְּלִשׁוֹן זֶה מְשֻׁמָּשׁ כִּי יִדִּין בְּלִשׁוֹן דְּהָא, וְאִין גְּדִין לִשׁוֹן יִסּוּרִין אֶלָּא כְּמוֹ כִּי יָרִיב אֶת רֵיבָם מִיַּד עוֹשְׁקֵיהֶם. כִּי יִרְאֶה כִּי אִזְלַת יָד וּגּוֹ': (לז) וַאֲמַר אִי אֱלֵהִימוּ. הָאוּבָב יֹאמַר אִי אֱלֵהִימוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל? כְּמוֹ שְׁאֵמַר טִיטוֹס הָרָשָׁע כְּשֶׁגָּדַר אֶת הַפְּלָקָת (גִּיטִין נ"ו), כְּעִנְיָן שְׁנָאֵמַר (מִיכָה ז'): וְתֵרָא אִיבְתִּי וְתִכְסֶּה בּוֹשָׁה הָאוּמְרָה אֵלֵי אִיו ה' אֱלֹהֵינוּ: (לט) רֵאוּ עֵתָה כִּי אֲנִי וּגּוֹ'. אִזְּ יִגְלֶה הַקֶּבֶ"ה יְשׁוּעָתוֹ וַיֹּאמַר רֵאוּ עֵתָה כִּי אֲנִי הוּא, מֵאֲתִי בָּאת עֲלֵיהֶם הַרְעָה וּמֵאֲתִי תָבֹא עֲלֵיהֶם הַטּוֹבָה: וְאִין מִיָּדִי מִצִּיל שְׁנִיצִיל אֶתְכֶם מִן הַרְעָה אֲשֶׁר אָבִיא עֲלֵיכֶם: (מ) כִּי אִשָּׁא אֶל שְׁמִימֵי יָדִי. כְּמוֹ כִּי נִשְׁאֲתִי — תְּמִיד אֲנִי מִשְׁרָה מְקוֹם שְׁכִינָתִי בְּשִׁמְיָם, כְּתִרְגוּמוֹ, אֶפְלוּ חֲלַשׁ לַמַּעֲלָה וּגְבוּר לַמַּטָּה אֵימַת עֲלִיוֹן עַל הַתַּחֲתוֹן וְכָל שְׁכָן שְׁגִבּוֹר לַמַּעֲלָה וְחֲלַשׁ מִלְּמַטָּה: יָדִי. מְקוֹם שְׁכִינָתִי, כְּמוֹ "אִישׁ עַל יָדוֹ" (במדבר ב'), וְהִנֵּה בְּיָדִי לְהַפְרֵעַ מִכֶּם, אֲכַל אֶמְרָתִי שְׁחִי אֲנִכִּי לַעֲוֹלָם, אִינִי מְמַהֵר לַפְרֵעַ לְפִי שֶׁיֵּשׁ לִי שְׁהוּת בְּדַבָּר, אֲנִי חֵי לַעֲוֹלָם וּבְדוֹרוֹת אֶחָדִים אֲנִי נִפְרָע מֵהֶם וְנִכְלַת בְּיָדִי לַפְרֵעַ מִן הַמַּתִּים וּמִן הַחַיִּים; מִלֶּךְ בְּשֹׁר וְדָם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לָמוֹת מְמַהֵר נִקְמָתוֹ לְהַפְרֵעַ בְּחַיָּיו כִּי שְׁמָא יָמוֹת הוּא אוֹ אוּבָב וְנִמְצָא שֶׁלֹּא רָאָה נִקְמָתוֹ מִמֶּנּוּ אֲכַל אֲנִי חֵי לַעֲוֹלָם, וְאֵם יָמוֹתוֹ הֵם וְאִינִי נִפְרָע בְּחַיָּיהֶם, אֶפְרָע בְּמוֹתָם: (מא) אִם שְׁנוֹתֵי בֶרֶק חֲרָבִי. הַרְבֵּה אִם יֵשׁ שְׁאִינִם תְּלוּיִן, כְּשֶׁאֲשַׁנֵּן בֶּרֶק חֲרָבִי וְתֹאחֲזוּ בְּמִשְׁפַּט יָדִי, כָּלֹו כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לַמַּעֲלָה:

שוה"ג. רמב"ן שם. האחד שהנקמה והשלום העתידיים להיות בהכרח בכל הצרי' אותנו וכמו שאמר לי נקם ושלם. ואמר אשיב נקם לצרי' למשנאי אשלם, אשכיר חצי וחרבי תאכל בשר. כי דם עבדיו יקום ונקם ישוב לצרי' וגומר והכלל הזה מבואר ידוע שלא נתקיים בבית שני ולא בזמן אחר... הכלל השביעי שבכל דברי השירה הזאת נתקיימו ולא יפול. דבר ממנה ארצה לא במה שיעד מירושת הארץ ודשנותה והצלחותי* שהוא חלק החסרי' ממנה כי כלם נתקיימו בשלמות רב. ואם בעונות והחסאים שיגיד שיעשו מהעכו"ם. ומהשדי* האנשים והנשים שהוא חלק הפשע. הכל בא כמו שספר. ואם בעונשים הרעות והצרות שיעד עליהם שהוא בחלק הענש כי בכלם לקו וזה אם בבית ראשון ואם בבית שני ובגלות. ומאחר שראינו שכל חלקי השירה ויעודיה נתקיימו ככל הכתוב בה ראוי שנאמין אמונת אומן שגם כן יתקיים החלק האחרון ממנה מהגאולה ונקמת האויבים.

אברבנאל פרשתינו. החלק ה' הוא בנחמת ישראל והנקמה מהאויבים ויכלל החלק הזה עשרה פסוקים מן הלא הוא כמוס עמדי, עד ויבא משה,

(34) רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ג הלכה ב. עֲבוּדָה שְׁלֵקָה הִיא שִׁיחֵי שׁוּמְרִין אֶת הַמִּקְדָּשׁ. וְיִהְיֶה מִקֵּן שׁוּמְרִין לִפְתָּח שַׁעֲרֵי הַמִּקְדָּשׁ וְלִהְיוֹת דְּלֹתוֹתָיו. וְיִהְיֶה מִקֵּן מְשׁוּרְרִין לְשׁוֹרֵר עַל הַקֶּרֶן בְּכָל יוֹם. שְׁנָאֵמַר (דברים יח ז) "וְיִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם ה' אֱלֹהָיו כָּכָל אֲחֵיו הַלְוִיִּם".

שם הלכה ט. שְׁמוּאֵל הַרֹאֶה וְדוֹד הַמֶּלֶךְ חִלְקוּ הַלְוִיִּם לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מְשֻׁמְרוֹת. וְעוֹבֵד מִשְׁמֵר בְּכָל שַׁבָּת. וְכָל אֲנָשִׁי מִשְׁמֵר מְחַלֵּק אוֹתָם רֹאשׁ הַמִּשְׁמֵר לְבִתִּי אֲבוֹת. וְכָל יוֹם מִיָּמֵי הַשַּׁבָּת עוֹבְדִים בּוֹ אֲנָשִׁים יְדוּעִים. וְרֹאשֵׁי הָאֲבוֹת מְחַלְקִין אֵלָיו הָעוֹבְדִים בְּיוֹם שְׁלֵקָה אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוּדָתוֹ. וְכָל הַלְוִיִּם מְזַהְרִין עַל עֲבוּדַת הַמִּזְבֵּחַ שְׁנָאֵמַר (במדבר יח א) "אִף אֶל כָּלִי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יִמָּתוּ" לֹא יִקְרְבוּ לַעֲבוּדָה אֲכָל לִגַּע מִתְרִין:

(36) מגילה כא: תָּנָא: הַפּוֹתָם — מְבָרַךְ לְפָנֶיהָ, וְהַחֹתָם — מְבָרַךְ לְאַחֲרֶיהָ. וְהַאֲדָנָא, דְּכּוֹלְהוּ מְבָרְכִי לְפָנֶיהָ וְלֹאֲחֲרֶיהָ — הֵינֵנו טַעְמָא דְּתַקִּינוּ רַבָּנִן: גְּזִירָה מִשּׁוּם הַכְּנָסִין וּמִשּׁוּם הַיִּצְאָיִן.

מג"א או"ח ר"ס רפ"ב. ביום השבת שחרית בפתיחת הארון יאמר בריך שמי' כמ"ש בזהר ויקהל [כתבים]. כתב הזהר פ' ויקהל ע' שס"ט אסור למאן דקרי באוריית' למיפסק בפרשתא או אפי' מלה חדא אלא באתר דפסק משה פרשת' לעמא לאשלמ' יפסיק ולא יפסוק מילין דשבתא אחרא בשבתא דא וכו' נ"ל דכוונתו דאם בא לסיים הסדרא שלא במקומה המיוחד אסור אבל איש א' מותר להפסיק אפי' במקום שלא פסק פ' בתורה דכולהו ז' גברי כחד חשיבי דהא בזמן התלמוד הראשון מברך לפני' והאחרון לאחריה תדע דהא פ' ויצא ופ' מקץ אין בה פ' כלל בתורה והאיך יקראו ז' גברי אלא ודאי כדאמרן וכ"מ בברכות ספ"ק דאמר' כל פ' דלא פסקה משה באורייתא לא פסקינן ע"ש וקאי שם שאם רוצה לקרות הפסוק ולא יותר ומ"מ צ"ע דקורין בב' וה' ומפסיקין אפילו בפ' דלא פסקי' משה וצ"ע ועוד דהא במקדש היו מחלקין פ' האזינו כמ"ש סימן תכ"ח ס"ה וצ"ל כיון שדעתו להשלימו למחר שרי וע"ש בזהר ע' ש"ע בענין ב' וה' וגם צ"ע דהא דמגיל' ד' כ"ט איתא במערבא מסקי לאורייתא בג' שנים ש"מ שהיו מחלקין הסדרות עמ"ש סימן ל"ב סל"ב ומה שאומרים פסוקים

בתפלה י"ל כיון דקור' אותם דרך תחנה ובקשה שרי כמ"ש סי' מ"ט בטור ע"ש ועמ"ש סי' תכ"ב ס"ד:

שו"ע הרב שם סי' ג. יש מי שאומר שלא התירו להוסיף על מניין הקרואים אפילו בשבת אלא בזמן חכמי המשנה שלא היו כל העולים לתורה מברכים אלא ראשון היה מברך ברכה ראשונה והאחרון היה מברך ברכה אחרונה אבל עכשיו שכל אחד אחד מברך בפני עצמו אסור להוסיף כדי שלא להרבות בברכות דכיון שכבר יצאו בז' הרי השאר מברכים ברכה שאינה צריכה. ואף שאין זה עיקר שהרי אף בזמן חכמי הגמרא היו נוהגים כבר לברך כל אחד ואחד בפני עצמו ולמה לא הזכירו זה בגמרא שנאסר להם להוסיף מכל מקום טוב לחוש לדבריו וגם מפני טורח הציבור ראוי לצבור לעשות תקנה שלא לקרות הרבה יותר על ז' המחוייבים:

(37) טורי אבן ר"ה שם ד"ה עד. ק"ל איך חלקו... ושל האזינו לששה הא אמר בפ"ק דברכות (ד, יג) כל פרשה דלא פסיק משה רבינו לא פסקינו... וכן של האזינו לא פסקה דהא כולן חדא פרשה הן בתורה.

(38) רמב"ם הלכות תו"מ שם הלכה י. ראש חֲדָשׁ שֶׁחָל לַהֲיוֹת בְּשַׁבָּת שִׁירָה שֶׁל רֹאשׁ חֲדָשׁ דּוֹחָה אֶת שִׁירָה שֶׁל שַׁבָּת כִּדְּי לְפָרֶסֶם שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֲדָשׁ:

מנחת חינוך מצוה ש"ב. ואני מסופק בשבת שיש לו שלשה שירים דנתקנו כולם ליום השבת ושייכי אהדי כי הם ליום א' ומבואר בר"ה דבשחרית אומרים מזמור שיר ליום השבת ובמוסף אומרים הזי"ו ל"ך בכל שבת פרשה א' וחוזר חלילה ובמנחה אז ישיר ומי כמוך ואז ישיר דעלי באר והם חוזרים חלילה בג' שבתות והנהו כולם שייכים ליום שבת אם מוסף של שבת נדחה ממקומו כגון שחל להיות בר"ה דשיר מוסף פ' אחד מהזי"ו לך נדחה ממקומו אם אומרים השיר הזה של מוסף במנחה ושיר של מנחה נדחה ממקומו כי הוא שייך למנחה גם כן כמו ימוטו ידחה וכבר כתבתי כי בר"ה אינו נדחה השיר אפילו בכל יום רק השיר דמוסף אבל בתמידין אומרים השיר של יום או לא ושיר של מוסף נדחה ובמנחה אומרים השיר שנתקן אז ישיר כו' ולא מצאתי זה מבואר. וצד הראשון נראה יותר דהוא דומה לגמרי לחה"מ סוכות דשיר האחרון נדחה. בין כך וב"כ הא דמבואר בש"ס דר"ה שהראשונה אומרת א' שניה חוזרת שתיים דהיינו בשיר מוסף יש ששה פ' הזי"ו לך ואומרים אותו בששה שבתות כל שבת פ"א ושירה במנחה היא שלשה פרשיות ואומרים בג' שבתות לכל

שבת פ' אחת האי כללא ל"ד דפעמים שחל ר"ה בשבת אם כן הזי"ו לך הוא בשבע שבתות דבשבת א' אמרו שיר דר"ה והתחילו במנחה פעם ג' הפרשות. וכן נאמר דבמנחה משלימין השיר מוסף אם כן השיר של מנחה היו אומרים בד' שבתות ובשבתות ה' וא"ו זיין היו מסיימין השיר של מנחה והשיר הזי"ו לך הי' מסיים בששה שבתות ע"כ לא דוקא אלא עפ"י רוב. אך לא ידעתי דאין זה נקרא רוב כלל כ"א חל ר"ה בשבת נתקלקל הסדר תמיד כי הי' ר"ה וק"ל. ונלע"ד אם חל ר"ה בשבת שהי' השיר דשבת נדחה במוסף משלימין אותו במנחה ואומרים שני פרשיות פ' אחת דמוסף ופרשה דמנחה דאינו דומה למה שמבואר שאין אומרים אלא שיר א' דוקא בשירים מחולקים כגון מוסף סוכות שחל להיות בשבת דכ"א נתקן בפ"ע או ר"ה שחל בשבת דאין אומרים שניהם אלא שיר א' בלבד אבל הנהו כולוהו שייכים לשבת ורשות לומר יותר וחז"ל תקנו לומר פ' אחת בכל שיר מכל מקום בכה"ג דשיר נדחה אומרים במנחה פרשה דמוסף ופרשה דמנחה כיון דהם מענין א' וכולם שייכים לשבת וראיה דס"ד בגמרא דר"ה דהזי"ו לך אומרים בשבת א' וכן אז ישיר כו' אומרים בשבת א'. אך הביאו ראיה מבריייתא דאומרים בששה שבתות אבל במקום דא"א רשות לומר במנחה שתי פרשיות ולא הוי כמו בסוכה דאין אומרים שתי שירות כי זה הוי שיר א' של שבת אם כן משלימין אותו במנחה ולא נתקלקל הסדר מהזי"ו לך וממנחה כנלע"ד ורבותינו לא ביארו לנו הדינים הללו עד יבוא מורה צדק. והשיר שהיו אומרים בר"ה מבואר בש"ס דר"ה בסוגיא שם דבתמיד ש"ש היו אומרים שירה דיומא ובמוסף היו אומרים הרנינו כו' ובמנחה היו אומרים קול כו' יחיל מדבר ואם חל ר"ה ביום ה' דשירה דיומא הרנינו ובאו עדים קודם תמיד ש"ש היו אומרים בשחרית הסירותי מסבל כו' ובמוסף הרנינו ואם באו עדים אחר תמיד ש"ש אומר בשחר הרנינו מספק אף על פי שחוזר וכופל את הפרק אם יבאו עדים וצ"ל במוסף ג"כ הרנינו כו' ע"ש ולשון הר"מ פ"ו מתו"מ ה"ט במוסף של ר"ה אומרים הרנינו כו' ואם חל להיות בחמישי אומרים הסירותי מסבל כו' נראה קצת מדבריו דאם חל בה' אומרים במוסף הסירותי כו' ובאמת בש"ס מבואר שאומרים בשחרית הסירותי עכצ"ל דכוונת הר"מ ג"כ כן וקיצר בלשונו. וכן מבואר שם בלחם משנה שהקשה על הר"מ למה השמיט דין זה שאם באו עדים אחר תמיד ש"ש אומרים הרנינו אף על פי שחוזר וכופל ע"ש כמבואר בש"ס. אחר כתבי כ"ז מצאתי בס' עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו במאמר אם

כל חי ח"ב סי"ח כתב שם שרק בר"ה נתקן שיר של יום טוב במנחה אבל בכל המועדים לא נתקן שיר של יום טוב רק במוסף ובר"ח נתקן גם במנחה שיר של ר"ח כדי לפרסם שהוא ר"ח ועיין במפרש יד יהודה שכתב דאמרינן בסוכה היפוך ממ"ש ואיני רואה ראייה. והנלע"ד כתבתי דבכל יום טוב תיקנו שיר של יום טוב בתמידין ג"כ חוץ מר"ח וחה"מ וכדי לפרסמו שיך בחל בשבת כמ"ש לעיל באריכות כנלע"ד בעזה"י:

(39) רמ"א או"ח תרס"ט. הגה וקורין י"ט האחרון שמחת תורה לפי ששמחין ועושין בו סעודת משה לגמרה של תורה ונוהגין שהמסיים התורה והמתחיל בראשית נודרים נדבות וקוראים לאחרים לעשות משה (טור) ועוד נוהגין במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית כל ספרי תורות שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות וכל מקום לפי מנהגו ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורה הבימה שבבית הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב והכל משום שמחה ונהגו עוד להרבות הקוראים לספר תורה וקוראים פרשה אחת הרבה פעמים ואין איסור בדבר [מנהגים ורי"ב סימן פ"ד] עוד נהגו לקרות כל הנערים לספר תורה וקורים להם פרשת המלאך הגואל וגו' ובליילה קורים בספר תורה הנדרים שבתורה וכל מקום לפי מנהגו. עוד נהגו לסיים התורה אף על קטן העולה אע"ג דיש אומרים דדוקא תלמיד חכם צריך לסיים [מרדכי הגהות קטנות] בזמן הזה שהחזן קורא אין לחוש [ד"ע] במקום שאין להם רק שני ספרי תורות קורין בראשונה וזאת הברכה ובשניה בראשית וחוזרין ולוקחין הראשונה לעניינו של יום וכן עושין כל מקום דבעינן שלשה ספרי תורות ואין להם רק שתיים (מצא כתוב):

(41) ספרנו שם. ראה הערה 17.

חזקוני ס"פ וילך. את דברי השירה הזאת פר' האזינו לפי שמזכיר בה שספק צרכיהם במדבר ובא"י ואיך חטאו וגלו ועתידין להגאל.

אברבנאל פרשתינו. הלא הוא כמוס עמדי וגו' עד סוף השירה. זהו החלק הששי בגאולת ישראל ונקמת האויבים. יאמר שאל יחשוב אדם שנשכחו לפני עונותיהם ותועבותיהם של האומות האלה. כי באמת הלא הוא כמוס עמדי. וחוזר כנוי הוא ליין תנינים אשר זכר. כאלו אמר אותו יין תנינים שהוא רמז אל המעשים שעשו לישראל וראש פתנים אכזר שהוא משל לאכזריותם ורוע פעולתם. זהו כמוס עמדי וחתום

באצרותי. להשקות אותו אליהם ושתו ולעו והיו כלא היו. כי אמדוד אותם מדה כנגד מדה. וכמאמר ירמיה (איכה ד':כ"א) גם עליך תעבור כוס תשכרי ותתערי. ופירש צורך החתימה והשמירה באמרו לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם. רוצה לומר כי לי תאות הנקימה והשלום מהאויבי לעשות בזמן הראוי אליו והוא לעת תמוט רגלם שהוא לעת שתתמלא סאתם ולעת שישלם זמן ממשלת' הנגזרת עליהם. וכענין שאמר (ירמיהו כ"ז:ז') ועבדו אותו ואת בנו ואת בן בנו עד בא עת ארצו גם הוא. ואמנם אמרו כי קרוב יום אידם וחש עתידות למו. פירשו המפרשים כי מעת שיתחיל רגלם להתמוטט לא יתאחר יום אידם וחש ומהרה יבאו למה העתידו' מהנקמה והשלום שאני מיעד בהם והוא כמו שנבא ישעיהו (סימן ס"ד) בסוף דברי נחמותיו בפרשת נדרשתי ללא שאלו וגו'. הנה כתובה לפני לא אחשה כי אם שלמתי אל חיקם. ואמנם אמרו כי ידין ה' עמו כוון בו בלא ספק ד' כוונות עצומות:

(43) ר"ה שם. עיין הערה 2.

(44) טושו"ע סימן תכת. ראה הערה 27.

לבוש. ראה שה"ג להערה 31.

(45) רמב"ם פרק ו הלכה ט. השיר שיהיו הלויים אוֹמְרִין. ביום הַרְאִשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים כד א) "לֵה' הָאֶרֶץ בְּשָׁנִי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים מח ב) "גְּדוֹל ה' וּמְהֵלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הָר קָדְשׁוֹ" וְגו'. בְּשָׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים פב א) "אֱלֹהִים נָצַב בְּעֶדְת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט". בְּרַבִּיעִי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים צד א) "אֵל נִקְמֹת ה' אֵל נִקְמֹת הָרְפִיעַ". בְּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים פא ב) "הֲרַנִּינוּ לְאֱלֹהִים עֲוָנָנוּ הֲרִיעֵנוּ לְאֱלֹהֵי יִעֲקֹב". בְּשִׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים צג א) "ה' מִלֶּךְ גָּאוֹת לִבֵּשׁ לִבֵּשׁ ה' עֵז הַתְּאֶזֶר" וְגו'. בְּשִׁבְתָּ הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים צב א) "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת". בְּמוֹסָפֵי שַׁבָּת אוֹמְרִים שִׁירַת (דברים לב א) "הֲאִזְנִינוּ" וְחֹלְקִין אוֹתָהּ לִשְׁשָׁה פָּרָקִים הֵזִי"ו ל"ו כְּדָרָף שְׁקוֹרְאִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְאוֹמְרִין פָּרָק בְּכָל שַׁבָּת. גָּמְרוּ הַשִּׁירָה בְּשִׁשָּׁה שַׁבָּתוֹת חוֹזְרִין לְרֵאשׁ. בְּמִנְחָה שָׁל שַׁבָּת אוֹמֵר (שמות טו א) "אֶז יִשִּׁיר מִשָּׁה" וְשִׁמּוֹת טו (יא) "מִי כְמִכָּה" וְגו'. בְּמוֹסָף שָׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִין הֲרַנִּינוּ לְאֱלֹהִים עֲוָנָנוּ. וְאֵם חָל לְהִיּוֹת בְּחֲמִישִׁי אוֹמֵר

(תהילים פא ז) "הַסִּירוּתִי מִסִּבְלָתְךָ שְׁכֵמוֹ" וגו'. בְּמִנְחָה שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִים (תהילים כט ח) "קוֹל ה' יִחִיל מִדְּבַר" וגו'.

תמיד פרק ז משנה ד. הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּמִקְדָּשׁ,

בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים (תהילים כ"ד:א'), לֵה' הָאֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ **תָּבֵל וַיִּשְׁבִּי בָהּ**. בִּשְׁנֵי הָיוּ אוֹמְרִים (שם מח), גְּדוֹל ה' וּמִהֲלָל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הָר קִדְשׁוֹ. בְּשִׁלְשִׁי הָיוּ אוֹמְרִים (שם פב), אֱלֹהִים נָצַב בְּעֵצַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט. בְּרִבְעִי הָיוּ אוֹמְרִים (שם צד), אֵל נִקְמֹת ה' אֵל נִקְמֹת הוֹפִיעַ וגו'.

בְּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים (שם פא), הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוֹזְנוֹ, הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב. בְּשִׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים (שם צג), ה' מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבָשׁ וגו'. בְּשִׁבְתָּ הָיוּ אוֹמְרִים (שם צב), מִזְמוֹר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבָּת, מִזְמוֹר שִׁיר לַעֲתִיד לְבֹא, לַיּוֹם שֶׁכָּל שַׁבָּת מְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

ר"ה שם. בְּרִאשׁוֹן מָה הָיוּ אוֹמְרִים — "לֵה' הָאֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ", עַל שֶׁ שָׁקְנָה וְהִקְנָה וְשָׁלִיט בְּעוֹלָמוֹ. בִּשְׁנֵי מָה הָיוּ אוֹמְרִים — "גְּדוֹל ה' וּמִהֲלָל מְאֹד", עַל שֶׁ שָׁחִילָק מַעֲשָׂיו וּמֶלֶךְ עָלֵיהֶן. בְּשִׁלְשִׁי הָיוּ אוֹמְרִים: "אֱלֹהִים נָצַב בְּעֵצַת אֵל", עַל שֶׁ שָׁקְנָה אֶרֶץ בְּחֻמָּתָהּ, וְהָכִין תָּבֵל לַעֲדוּתָהּ. בְּרִבְעִי הָיוּ אוֹמְרִים: "אֵל נִקְמֹת ה'", עַל שֶׁ שָׁבַר חֲמָה וּלְכָנָה, וְעֲתִיד לִפְרַע מַעֲבֹדֵיהֶן. בְּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים: "הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוֹזְנוֹ", עַל שֶׁ שָׁבַר עוֹפּוֹת וְדָגִים לְשִׁפְחָה לְשִׁמּוֹ. בְּשִׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים: "ה' מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבָשׁ", עַל שֶׁ שָׁגְמָר מְלָאכְתּוֹ וּמֶלֶךְ עָלֵיהֶן. בְּשִׁבְעִי הָיוּ אוֹמְרִים: "מִזְמוֹר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבָּת", לַיּוֹם שֶׁכָּל שַׁבָּת.

עין יעקב ר"ה. תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא:

בְּרִאשׁוֹן, מָהוּ אוֹמַר? (תהילים כ"ד:א') "לֵה' הָאֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ, **תָּבֵל וַיִּשְׁבִּי בָהּ**", עַל שׁוֹם שָׁקְנָה וְהִקְנָה וְשָׁלֵט בְּעוֹלָמוֹ.

בִּשְׁנֵי, מָהוּ אוֹמַר? (שם מח) "גְּדוֹל ה' וּמִהֲלָל מְאֹד" וגו', עַל שֶׁ שָׁחִילָק מַעֲשָׂיו, וּמֶלֶךְ עָלֵיהֶם, וְנִתְעַלָּה וְנִשְׁבַּח בְּמִרוֹם.

בְּשִׁלְשִׁי, מָהוּ אוֹמַר? (תהילים פב) "אֱלֹהִים נָצַב בְּעֵצַת אֵל", עַל שֶׁ שָׁקְנָה אֶרֶץ בְּחֻמָּתָהּ, וְהָכִין תָּבֵל לַעֲדוּתָהּ. בְּרִבְעִי, מָהוּ אוֹמַר? (שם צד) "אֵל נִקְמֹת ה'", אֵל נִקְמֹת הוֹפִיעַ, עַל שֶׁ שָׁבַר חֲמָה וּלְכָנָה, וְעֲתִיד לִפְרַע מַעֲבֹדֵיהֶן.

בְּחֲמִישִׁי, מָהוּ אוֹמַר? (שם פא) "הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוֹזְנוֹ, הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב", עַל שֶׁ שָׁבַר עוֹפּוֹת וְדָגִים לְשִׁפְחָה לְשִׁמּוֹ.

בְּשִׁשִּׁי, מָהוּ אוֹמַר: (שם צג) "ה' מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבָשׁ", עַל שֶׁ שָׁגְמָר (מַעֲשָׂיו) [מְלָאכְתּוֹ], וּמֶלֶךְ עָלֵיהֶם. בְּשִׁבְעִי, מָהוּ אוֹמַר? (שם צב) "מִזְמוֹר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבָּת, לַיּוֹם שֶׁכָּל שַׁבָּת".

(47) ר"ה שם. רָאָה הָעֵרָה 2.

שו"ת כנסת יחזקאל סימן קט. עוֹד נִקְדַּק ר"ע בְּלִשׁוֹנוֹ בְּרִאשׁוֹן ע"ש וְכֵן בְּכָל הַיָּמִים וּבִשְׁבִיעִי לֹא אָמַר ע"ש וְר"נ אֵיפְכָא בְּכוֹלְהוֹן לֹא אָמַר ס' ע"ש וּבִשְׁבַת אָמַר ע"ש. וְנִרְאֶה לִי הֵק* יֵשׁ לְפָרֶשׁ שֶׁהָלוּם בַּחֲרוּ מִזְמוֹרִים אֵלּוֹ אִף שְׁדוּד הַמַּע"ה אָמַר מִזְמוֹרִים אֵלּוֹ כ"א נִגְד יוֹם הַבְּרִיאָה אוֹ י"ל דִּהַמַּע"ה אָמַר מִזְמוֹרִים אֵלּוֹ כ"א נִגְד כָּל יוֹם רַק נִגְד שַׁבָּת קוֹדֵשׁ אָמַר ל"ק לְמָה הִזְכַּר שֶׁם שַׁבָּת בְּמִזְר יוֹתֵר מִשְׁאָר יָמֵי הַשַּׁבּוּעַ. בְּאִשְׁרֵי אֵךְ אִם דוּד אָמַר נִגְד כָּל יוֹם שְׁפִיר קִשָּׁה לְמָה הִזְכַּר שַׁבָּת יוֹתֵר מִשְׁאָר יָמִים וְעַצ"ל דִּנְגֵד יוֹם שְׁכוּלוֹ שַׁבָּת אוֹמַר. וְהִנֵּה ר"ע ס"ל דוּד אָמַר כָּל יוֹם וּז"ש ר"ע בְּלִשׁוֹנוֹ עַל שׁוֹם פִּירֵשׁ דוּד אָמַר ע"ש לִפ"ז לְמָה הִזְכַּר שַׁבָּת יוֹתֵר מִשְׁאָר יָמִים א"ו עַל יוֹם שְׁכוּלוֹ שַׁבָּת אָמַר וְהָלוּם בַּחֲרוּ לּוֹמַר בִּשְׁבַת כִּי לֹא רָאוּ מִזְמָר אֶחָד לּוֹמַר בִּשְׁבַת גָּלִל כֵּן לֹא אָמַר גְּבִי שַׁבָּת ע"ש. אֵךְ ר"ג ס"ל אֵיפְכָא לִכֵּן לֹא אָמַר בְּכוֹלְהוֹן ע"ש רַק בִּשְׁבַת ס"ל דוּד אָמַר נִגְד יוֹם שַׁבָּת בְּרִאשִׁית ע"כ אָמַר גְּבִי שַׁבָּת ע"ש וק"ל,

(48) פִּרְשֵׁינוּ פֶּרֶק לֵב פֶּסוּק ב. יַעֲרָף פֶּמְטֵר לִקְחֵי תַנְל פֶּטֶל אִמְרָתִי פִּשְׁעֵיהֶם עֲלֵי־לֵשָׁא וְכַרְבִּיבִים עֲלֵי־עֵשֶׁב:

רש"י שם ד"ה יַעֲרָף כְּמִטָּר לִקְחֵי. זֶה הִיא הָעֵדוּת שֶׁתַּעֲבִידוּ — שֶׁאֵנִי אוֹמַר בְּפָנֶיכֶם תּוֹרָה שְׁנִמְתִּי לִישְׁרָאֵל שֶׁהִיא חַיִּים לְעוֹלָם כְּמִטָּר זֶה שֶׁהוּא חַיִּים לְעוֹלָם (עֵי ספרי); כִּאֲשֶׁר יַעֲרֹפוּ הַשָּׁמַיִם טַל וּמָטָר:

(50) רמב"ם. בִּשְׁנֵי הָיוּ אוֹמְרִין (תהילים מח ב) "גְּדוֹל ה' וּמִהֲלָל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הָר קִדְשׁוֹ" וגו'.

תמיד. בִּשְׁנֵי הָיוּ אוֹמְרִים (שם מח), גְּדוֹל ה' וּמִהֲלָל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הָר קִדְשׁוֹ.

ר"ה. בשני מה היו אומרים — "גדול ה' ומהולל מאד", על שם שחילק מעשיו ומלך עליהן.

עיו יעקב. בשני, מהו אומר? (שם מח) "גדול ה' ומהולל מאד" וגו', על שם שחלק מעשיו, ומלך עליהם, ונתעלה וישב במרום.

(52) פרשתינו פסוקים ח-יב. בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם נצב גבלת עמים למספר בני ישראל: כי תלק יהנה עמו יעקב תכל נחלתו: ומצאנו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן וסבבנהו יבונהו יצונהו באישון עינו: כנשר יעיר קנו על-גוזליו יתהו יפרש כנפיו יקטרו יצאנו על-אברתו: יהנה בגד יתנו וציו עמו אל נכר:

(53) רש"י פסוק י ד"ה ימצאנו בארץ מדבר. אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועלו, מה שלא עשו ישמעאל ועשו, שנאמר (דברים ל"ג) "ונרח מעשיר למו הופיע מהר פארן":

(54) תמיד. בשלישי היו אומרים (שם פב), אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט.

רמב"ם. בשלישי היו אומרים (תהלים פב א) "אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט".

ר"ה. בשלישי היו אומרים: "אלהים נצב בעדת אל", על שם שגילה ארץ בחכמתו, והכין תבל לעדתו.

(55) תהלים פד יב. כי שמש ו ימגן יהנה אלהים תן וכבוד ותן יהנה לא ימנע טוב להלכים בתמים:

שער היחוד ואמונה פרק ד. כי הנה פתיב: "כי שמש ומגן ה' אלהים", פירוש, "מגן" — הוא נרתק לשמש, להגן שיוכלו הבריות לסבלו, כמאמר רבתינו זכרונם לברכה: "לעתיד לבא הקדוש-ברוך-הוא מוציא סמה מנרתקה, רשעים נידוניו בה כו". וכמו שהנרתק מגין בעד השמש, כך שם "אלהים" מגין לשם הנג"ה ברוך-הוא.

דשם הנג"ה, פירוש — שמהנה את הכל מאין ליש, והיו"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הנה ותמיד, כדפירש רש"י על פסוק: "ככה יעשה איוב כל הדינים", והיינו — החיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו, ומהנה אותם מאין ליש בכל רגע, כי לא די להם כמה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים בזה, כמו שנתבאר לעיל. והנה, בסידור שבחיו של הקדוש-ברוך-הוא פתיב: "הגדול הגבור כו", ופירוש "הגדול"

— היא מדת חסד והתפשטות החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית, להיות בראים מאין ליש וקיימים בחסד חנם, ונקראת "גדולה", כי באה מגדולתו של הקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו, "כי גדול ה' ולגדולתו אין חקר", ולכן משפיע גם כן חיות והתהוות מאין ליש לעולמות וברואים אין קץ, שטבע הטוב להטיב. והנה, כמו שמדה זו היא שבח של הקדוש-ברוך-הוא לבדו, שאין ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו, וגם, מדה זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם, שאין כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכלתה לברוא יש מאין ולהחיותו, כי הבריא יש מאין הוא דבר שלמעלה משכל הנבראים, כי היא ממדת גדולתו של הקדוש-ברוך-הוא, והקדוש-ברוך-הוא ומדותיו — אחדות פשוט, כדאיתא בזהר הקדוש ד"איהו ונגרמוהי חד", וכשם שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו, כך אינו יכול להשיג מדותיו. וכמו שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו, שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו, כדכתיב: "עולם חסד יבנה" — כך ממש אין ביכולתו להשיג מדת גבורתו של הקדוש-ברוך-הוא, שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות החיות מגדולתו, מליד ולהתגלות על הנבראים להחיותם ולקיימם בגילוי, כי אם בהסתתר פנים, שהחיות מסתתר בגוף הנברא, וכאילו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו, ואינו התפשטות החיות והרוחניות כהתפשטות הזיו והאור מהשמש, אלא הוא דבר בפני עצמו. ואף שבאמת, אינו דבר בפני עצמו, אלא כמו התפשטות האור מהשמש, מכל מקום, הן הן גבורותיו של הקדוש-ברוך-הוא, אשר כל יכול, לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו, שלא יבטל גוף הנברא במציאות. וזה, אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצום והסתתר, ושיהנה אף-על-פי-כן גוף הנברא — נברא מאין ליש, כמו שאין יכולת בשכל שום נברא, להשיג מהות הבריא מאין ליש. [והנה, בחינת הצמצום והסתתר החיות — נקרא בשם "כלים", והחיות עצמו — נקרא בשם "אור", שכן שהכלי מכסה על מה שבתוכו, כך בחינת הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע; והכלים — הן הן האותיות, ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך, שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההכל והקול בה' מוצאות הסה להתהוות כ"ב אותיות, ושרש הה' גבורות — הוא "בוצינא דקרדוניתא", שהיא גבורה עילאה ד"עתיק יומין", ושרש הססדים — הוא גם כן חסד ד"עתיק יומין", כידוע ליודעי חן]

שם פרק ו. הנה, שם "אלהים", הוא שם מדת הגבורה והצמצום, ולכן הוא גם כן בגימטריא "הטבע", לפי שמסתיר האור שלמעלה — המהנה ומסיה העולם,

ונראה, כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע. וְשֵׁם "אלהים" זה, הוא מִגֵּן ונִרְמַק לְשֵׁם הַנִּיָּה, להעלים האור והסיות הנמשך משם הַנִּיָּה ומִהֵנָּה מאין לִישׁ, שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות. וְהָרִי – בחינת גבורה זו וצמצום הָנָה, הוא גם כן בחינת חסד שֶׁהָעוֹלָם יִבְנֶה בוֹ, וזו היא בחינת גבורה הכלולה בחסד. וְהָנָה, מהתפללות המדות זו בזו, נראה לעין דִּי־אִיהוּ וְגִרְמוֹהִי חֲדָי, שֶׁהֵן מדותיו, כי מאחר שֶׁהֵן בִּיחוד גָּמור עִמּוֹ, לִכֵּן הֵן מְתִינִיחוֹת זוּ בְּזוֹ וכלולות זוּ מִזוֹ, כְּמֵאֵמֶר אֱלֹהֵינוּ: "וְאַנְתָּה הוּא דִקְשִׁיר לוֹן וּמִחֲדָ לוֹן וְכוּ', וְכִי מִיָּד לִית יְחִידָא בְּעִלְאִי כו'". וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב: "וְהָשׁוּבוּתָ אֶל לִבְכָּךְ, כִּי הִי הוּא הָאֱלֹהִים", פִּירוּשׁ, שֶׁשְׁנֵי שְׁמוֹת אֱלֹהֵי – הֵם אֶחָד מִמֶּשׁ, שֶׁגַּם שֵׁם "אלהים" הַמְצַמֵּם וּמַעְלִים הָאֵל, הוּא בְּחִינַת חֲסֵד – כְּמוֹ שֵׁם הַנִּיָּה, מִשּׁוֹם שֶׁמִּדּוּתֵיו שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְתִינִיחוֹת עִמּוֹ בִּיחוד גָּמור, וְהוּא וְשֵׁמוֹ אֶחָד, שֶׁמִּדּוּתֵיו הֵן שְׁמוֹתָיו. וְאַם כֵּן, מִמִּילָא תִּדְעַ שֶׁ"בְּשִׁמְיָם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת – אֵין עוֹד", פִּירוּשׁ, שֶׁגַּם הָאָרֶץ הַחוּמְרִית שֶׁנִּרְאִית יֵשׁ גָּמור לְעֵין כָּל, הִיא אֵין וְאֶפְסֵי מִמֶּשׁ לִגְבִי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, כִּי שֵׁם "אלהים" אֵינוֹ מַעְלִים וּמְצַמֵּם אֶלָּא לַמַּחְתּוּנִים, וְלֹא לִגְבִי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, מֵאַחֵר שֶׁהוּא וְשֵׁמוֹ "אלהים" – אֶחָד, וְלִכֵּן, גַּם הָאָרֶץ וּמִתַּחַת לָאָרֶץ הֵן אֵין וְאֶפְסֵי מִמֶּשׁ לִגְבִי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְאֵין נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם כָּלָל, אֲפִילוֹ בְּשֵׁם "עוֹד" שֶׁהוּא לְשׁוֹן טָפֵל, כְּמֵאֵמֶר רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָּהּ "וְהוּדָה וְעוֹד לִקְרָא", וְכִגוּף שֶׁהוּא טָפֵל לְנִשְׁמָה וְחַיִּית שִׁבְתוֹכוֹ [וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב: "אֶהְלֵלָה ה' בְּחַיִּי, אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי בְּעוֹדִי", שֶׁהַחַיִּים נִמְשָׁכִים מִשֵּׁם הַנִּיָּה, וְהָ"עוֹד" שֶׁהוּא הַגּוֹף הַטָּפֵל – מִשֵּׁם "אלהים"], לִפִּי שֶׁהַנִּשְׁמָה אֵינָה מִהֵנָּה הַגּוֹף מֵאֵין לִישׁ, אֶבֶל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִהֵנָּה אֶת הַכֹּל מֵאֵין לִישׁ – הַכֹּל בָּטֵל בְּמַצִּיאוֹת אֲצִלוֹ, כְּמוֹ אֹר שֶׁשֶּׁמֶשׁ בְּשֶׁמֶשׁ. וְלִכֵּן הוֹצֵרָה הַכְּתוּב לְהַזְהִיר "וְיִדְעַת הַיּוֹם וְהַשָּׁבוּתָ אֶל לִבְכָּךְ וְגו'", שֶׁלֹּא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַשְּׁמִים וְכָל צָבָאִם וְהָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ הֵם דָּבָר נִפְרָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא כָּל הָעוֹלָם כְּהַתְלַבְּשׁוֹת הַנִּשְׁמָה בְּגוֹף, וּמִשְׁפִּיעַ כֹּחַ הַצּוּמָה בְּאָרֶץ, וְכֹחַ הַתְּנוּעָה בְּגִלְגָּלִים, וּמְנִיעֵם וּמְנַהִיגֵם כְּרִצּוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַנִּשְׁמָה מְנִיעָה אֶת הַגּוֹף וּמְנַהִיגָתוֹ כְּרִצּוֹנָה. אֵד בְּאַמָּת, אֵין הַמִּשְׁלָל דּוֹמָה לְנִמְשָׁל כָּלָל, כִּי הַנִּשְׁמָה וְהַגּוֹף הֵם בְּאַמָּת נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה בְּשִׁרְשָׁם, כִּי אֵין הַתְּהוּוֹת שֶׁרִשׁ הַגּוֹף וְעֲצָמוֹתוֹ – מְשִׁמָּתוֹ, אֶלָּא – מִטְּפוֹת אֲבִיו וְאִמּוֹ, וְגַם אֲחֵרֵי כֵן, אֵין גִּידוּלוֹ מְנַשְׁמָתוֹ לְבִדְדָה, אֶלָּא עַל יְדֵי אֲכִילַת וּשְׁתִּיית אִמּוֹ כָּל תְּשׁוּעָה חֲדָשִׁים, וְאַחֵר כִּד עַל יְדֵי אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִּייתוֹ בְּעֲצָמוֹ, מִה־שְׁאִי־כֵן הַשְּׁמִים וְהָאָרֶץ, שֶׁכָּל עֲצָמוֹתָם

ומהותם נִתְהַנֶּה מֵאֵין וְאֶפְסֵי הַמּוֹחֵלֵט – רַק בְּדָבָר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, וְגַם עֲדִינּוֹ נִצָּב דָּבָר ה' לְעוֹלָם, וְשׁוֹפֵעַ בָּהֶם תְּמִיד בְּכָל רִגְעוֹ, וּמִהֵנָּה אוֹתָם תְּמִיד מֵאֵין לִישׁ, כְּהַתְהוּוֹת הָאֹר מִהַשְּׁמֶשׁ בְּתוֹךְ גּוֹף כְּדוּר הַשְּׁמֶשׁ עֲצָמוֹ דָּרָךְ מִשְׁל, וְאַם כֵּן, הֵם בָּטֵלִים בְּאַמָּת בְּמַצִּיאוֹת לִגְמָרִי לִגְבִי דָבָר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, הַמִּיחֲדִים בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּרֵךְ לִקְמֹן, כְּבִיטוֹל אֹר הַשְּׁמֶשׁ בְּשֶׁמֶשׁ. רַק שֶׁהֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו, בְּמַדַּת הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם, לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הַסִּיּוֹת הַשׁוֹפֵעַ בָּהֶם, שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִים הַשְּׁמִים וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאִם כְּאִילוֹ הֵם דָּבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. אֵד אֵין הַצְמָצוּם וְהַהֲסָתָה אֶלָּא לַמַּחְתּוּנִים, אֶבֶל לִגְבִי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא – "כּוֹלָא קַמִּיָּה כָּלָא מִמֶּשׁ חֲשִׁיבִי", כְּאֹר הַשְּׁמֶשׁ בְּשֶׁמֶשׁ, וְאֵין מַדַּת הַגְּבוּרָה מִסְתַּרְתַּת חֵס וְשְׁלוֹם לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי אֵינָה דָּבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ אֶלָּא "הִי הוּא הָאֱלֹהִים".

(5) פִּרְדַּס רִימוֹנִים שַׁעַר יב פֶּרֶק ב. אַבֵּל נִכְתָּב בְּשֵׁם אֱלֹקִים בְּאוֹתִיּוֹת אֱלֹקִים לְרִמּוֹז אֵל תּוֹקֵף דִּין הַגְּבוּרָה כִּי הִיא עוֹלָם הַטֶּבַע. וְכֵן עוֹלָה שֵׁם אֱלֹקִים בְּמִנִּין הַטֶּבַע"ע שֶׁהוּא בּוֹ.

שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית שַׁעַר הָאוֹתִיּוֹת, קְדוּשַׁת הָאֲכִילָה, בְּרִכּוֹת הַנְּהַנִּין א'. כִּי אֱלֹקִים עוֹלָה כְּמִנִּיו הַטֶּבַע כְּדֹאִיתָה בְּזוּהַר.

(58) לְקוּטֵי תוֹרָה צוֹ יד עֲמוּד ב. וְעַתָּה צ"ל עֵינִי שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח וְאֵיךְ דַּע"י שֶׁשֶׁת יָמִים תֹּאכְלוּ מִצּוֹת תַּחֲלָה אֲזִי דוֹקָא וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ שֶׁהוּא עֵינִי קי"ס וְכִנ"ל. דִּהְנֶה עֵינִי יָם וְיִבְשָׁה לְמַעֲלָה הֵן בְּחַיִּי עֲלֵמָא דַּתְכִּסְיָא וְעֲלֵמָא דַּתְגִּלְיָא וְהוּא עַד"מ יָם וְאֵרֶץ לְמַטָּה דְּכָל מַה שִׁישׁ בִּיבְשָׁה יָם בִּים, אֵלָּא שְׁבִיבְשָׁה הֵם בַּתְגִּלְיָא מִשְׁא"כ בְּהִים הֵם בַּתְכִּסְיָא לִפִּי שֶׁהֵן מוֹבֵלְעִין וּמְכּוּסִים בְּתוֹךְ הַיָּם שֶׁמְכַסֶּה עֲלֵיהֶם (וַע' ב'פ' בְּשִׁלּוֹחַ בְּד"ה אֲזִי יִשְׂרָאֵל). וְכִמוֹ כֵּן לְמַעֲלָה הֵנָּה בְּחַיִּי מְלָכוֹת דַּאֲצִי נִק' אֶרֶץ וְנִק' ג"כ יָם. וְהֵינּוּ כִּי הֵנָּה הָאֵרֶת וְהַמִּשְׁכַּת הַמְּלָכוֹת שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּבִי"ע לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת מֵאֵין לִישׁ שֶׁהֵם בְּחַיִּי עֲלָמִין דַּתְגִּלְיָא שֶׁנִּרְאִים דְּבַר נִפְרָד וְיֵשׁ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ נִק' בְּחַיִּי זֶה אֶרֶץ, וַע"ז נֹאמֵר תְּדַשָּׁא הָאֶרֶץ כּו' תּוֹצֵא הָאֶרֶץ נִפְשׁ חַיָּה וְכִדְפִי בְּזוּהַר בְּכִמָּה דּוֹכֵת וַע"י ב'פ' שְׁמִינִי דִל"ט ע"ב. וְהֵינּוּ כְּמ"ש בַּאֲגַרְתָּ הַקּוֹדֵשׁ ד"ה אִיהוּ וְחִוְיָהּ שֶׁעִיקָר הַתְּהוּוֹת הִישׁ וְדָבָר נִפְרָד לִגְמָרִי הוּא מִמֶּל' דַּאֲצִי שֶׁנַּעֲשֶׂה עֲתִיק דְּבִרְיָאָה כִּי אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עִם כּו' מִשְׁא"כ מִבְּחַיִּי הַמִּדּוֹת עֲצָמֵן דַּאֲצִי ע"ש. וְהֵנָּה הַמֶּל' הִיא מִקְבֵּלַת הָאֹר וְהַשְּׁפָעָה מֵאֹר א"ס ע"י הַמִּדּוֹת דַּאֲצִי וּמִמֶּנָּה דוֹקָא נִמְשָׁךְ אַח"כ בְּבִי"ע. כִּי בְּחַיִּי אֹר א"ס כְּמוֹ שְׁמֵאִיר בְּבְּחַיִּי

המדות עליונים דאצילות א"א שיבא בבחי' הגילוי תחלה בב"ע, כי באצ"א איהו וחייה וגרמוהי חד שהחסד דאצ"א הוא בחי' א"ס ממש ואין ערוך כלל בחי' חסד דבריאיה שהוא בחי' גבול מחנה מיכאל באהבה לקבל ההשפעה בהשתלשלות מבחי' חסד דאצ"א שבלי גבול, וכמ"ש באגרת הק' בענין ואנכי עפר ואפר כו' ע"ש. אם לא ע"י שמתעלם תחלה אור החסד זה בבחי' מלכות וממנה יורד אח"כ השפע בב"ע כי מדת מל' הוא רוממות והתנשאות כמ"ש והמתנשא מימות עולם ודרך כלל ההתנשאות הוא הסתלקות שלא ירד החיות עליהם כ"כ, ולכן נק' בחי' מלכות ים להיות כמו שהים מכסה ומעלים מה שבתוכו כמ"כ בחי' מלכות מעלמת ומכסה על בחי' מדות העליונים דאצ"א (ועמ"ש מענין והים עליהם מלמעלה בפ' בלק ע"פ מי מנה עפר יעקב), ולכן נק' בחי' זו דמלכות עלמא דאתכסיא. אמנם מה שמאיר ומתפשט ממנה לנבראים דבי"ע להיות עלמין דאתגליין הנה | בחי' זו נק' ארץ. (וכ"ה בזהר בראשית די"ח ע"ב דב' בחי' אלו זהו ענין ב' פסוקים ראשונים דק"ש שמע ישראל ובשכמל"ו וע' בס' ש"ב ח"ב פ"ז). והנה כ"ז הוא דוקא כשהאור וההשפעה נמשך בדרך וסדר ההשתלשלות מאצ"א לבי"ע מבחי' ממלא שאז שייך בחי' ים ויבשה עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא, שכך היא הדרגת ההשתלשלות העולמות שא"א שיבא האור וההשפעה שבאצילות שהוא בבחי' א"ס להתגלות בב"ע נבראים ובעלי גבול אם לא ע"י ההעלם בתחלה בחי' עלמא דאתכסיא שהוא באמת נשאר בבחי' אתכסיא והעלם אלא רק הארה והמשכה לבד נמשך מזה להיות מקור השפע לבי"ע בחי' עלמא דאתגליא. אמנם בליל שביעי של פסח שהיה מאיר ומתגלה הארה גדולה ועצומה מלמעלה מסדר ההשתלשלות מבחי' א"ס ב"ה עצמו הסוכ"ע השהו ומשוה כו' שאצ"א ועשייה שוין ממש לפניו וכחשכה כאורה ממש שבחי' ההעלם והגילוי שבסדר השתלשלות העולמות עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא שוין ממש לפניו. כיון שבאמת אינו בגדר עלמין כלל לכן ע"י ירידה והמשכה מבחי' זו נמשך לשנות סדר ההשתלשלות לגמרי שבחינת עלמא דאתכסיא נעשה ממש בבחי' גילוי כמו עלמא דאתגליא שכללות ההעלם עצמו בא לידי גילוי ולא דרך הארה והמשכה לבד (ועמ"ש בשה"ש בפ' כי טובים דודיך מיין). וזהו ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה וגו', פי' רוח קדים הוא המשכה מבחי' קדמונו של עולם דהיינו מבחי' א"ס ב"ה עצמו שאינו בגדר עלמין כלל. ועל ידי גילוי והמשכה זו וישם את הים לחרבה, שבחי' עלמא דאתכסיא נעשה בחי' יבשה שהוא

בחי' גילוי ממש למטה. וזהו ענין קריעת ים סוף דהיינו שבחי' מל' דאצילות שהיא מקבלת מים החכמה עילאה דאצילות והיא סוף עולם האצ"א ובה מתעלמים האורות של האצילות, וע"כ נק' ים וע"י הגילוי מבחי' קדמונו של עולם שהי' מאיר אז בבחי' מל' נעשה העלם הים סוף לבחי' גילוי ויבשה ממש דהיינו שעצמיות אורות האצ"א היו אז בבחי' הגילוי בב"ע. (ויובן זה יותר עפמ"ש בזהר בראשית הנ"ל דבחי' אחד ובחי' ועד שבק"ש זהו ענין ים ויבשה, וכמ"ש יקוו המים אל מקום אחד כו' שהמל' דאצילות היא בחי' מקומו של אחד כביכול עי' בת"ז תיקון מ"ב. וביאור הענין מובן עפמ"ש ע"פ וארא, שבאמת לגבי קב"ה מצד עצמותו ומהותו ית' לא שייך עליו מלת אחד כלל שהרי הוא יחיד ומיוחד והוא לבדו הוא, אלא כמארז"ל שהוא אחד בשבעה רקיעים ובארץ וד' רוחות העולם כו', ולכן א"ש שבחי' זו נק' ים שהברואים שבים חיותם וקיומם הוא בתוך הים דוקא, וכך הוא בחי' עלמא דאתכסיא דאינו מתייחדין באחד שכולם בטלים במציאות במקורם כו', הנה מקום אתי כו', ובחי' ועד הוא אחד בחלופי אתון שהוא מקור עלמין דאתגליין שנראה כאלו העולם הוא דבר ויש בפ"ע כו'. והנה מהותו ועצמותו ית' הוא בחי' יחיד, ועיי"ש דע"י התורה נמשך בחי' יחיד ממש בבחי' גילוי וע"ז נאמר ושמי הוי' לא נודעתי כו'. והיינו מטעם שכ' במ"א שהתורה נק' משל הקדמוני בחי' קדמונו של עולם כו', והנה בקי"ס שנאמר ג"כ ויולך ה' את הים ברוח קדים כו' שהוא הגילוי מבחי' קדמונו של עולם שהוא יחיד ומיוחד והוא לבדו הוא לכן ע"י גילוי זה הפך ים ליבשה שבחי' אחד נמשך בבחי' גילוי ממש בבחי' ועד דהיינו גילוי יחו"ע ממש ביחו"ת, (ועמ"ש ע"פ כי תשמע בקול כו' לעשות הישר כו' ע"ש). ועד"ז הוא ענין אנשי יריחו שהיו כורכין את שמע שהיו אומרים אחד ואהבת ולא היו מפסיקין לומר בשכמל"ו כי רצו שיומשך האהבה מבחי' אחד יחו"ע ממש, אלא שאין הלכה כדבריהם כי זהו רק בחי' קי"ס שנמשך באתעדל"ע והזכרת קי"ס הוא באמת ויציב שהוא אחר יציאת מצרים דהיינו לאחר שחותם בק"ש אני הוי' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים כו' אזי דווקא מזכיר קיים באמת ויציב):

(59) רש"י ר"ה שם ד"ה שגילה ארץ - מקום מצב עדתו שנאמר (בראשית א':ט) ותראה היבשה בשלישי נאמר:

וראה חדא"ג מהרש"א שם. שהמשפט הוא קיומו של עולם מלהביא מבול לכסות הארץ וז"ש עד מתי תשפטו

עול וגו' להביא שוב מבול לעולם שנחתם על כך כדכתיב כי מלאה הארץ חמס.

60) פרשתינו פסוקים יג-ית. ירפכהו על- [במתי] (במותי) ארץ ויאכל תנובת שדי ויגקהו דבש מסלע וישמן מסלמיש צור: חמאת בקר וחלב צאן עם- חלב פרים ואילים בגי-בשן ועתולים עם-חלב כליות חטה ודם-ענב תשמה-חמר: וישמן ישרון ויבטט שמנת עבית כשית ניטש אלוה עשהו ויגבל צור וישעתו: וקנאהו בנזרים בתועבת ובעיסהו: וזבחו לשדים לא אלה אלהים לא ידעום חדשים מקרב באו לא שערום אבותיהם: צור ילדה תשי ותשבח אל מחללה:

63) חדא"ג מהרש"א ר"ה שם. וזה המזמור אמרוהו ביום ד' אלא בשעת החורבן אליא נפיל בפומייהו ביום ד' כדאמרינן בערכין (יא: יב.) ולפי שמזמור זה מפורש על פורעניות שעובדין לחמה ולבנה וכן היו ישראל באותו זמן בשעת החורבן.

ערכין יא: ת"ש רבי יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב אמרו כשחרב הבית בראשונה אותו היום תשעה באב היה ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ומשמרתו של יהויריב היתה והיו כהנים ולוים עומדים על דוכנן ואומרים שירה ומה שירה אמרו (תהלים צד, כג) וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו אויבים וכבשו.

האזינו פסוקים יט-כט. נרא יהנה וינאץ מכעס בגיו ובגנתיו ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה בגים לא-אמן בם: הם קנאוני בלא-אל כעסוני בהכליהם ואני אקניאם בלא-עם בגוי נבל אכעיסם: כי-אש קדחה באפי ותיקד עד-שאויל תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסגי הרים: אספה עלימו רעות חצי אכלה-בם: מצי רעב ולחמי רשף נקטב מרירי וישן-בהמת אשלח-בם עם-חמת זחלי עפר: מחול תשכל-חרב ומחדרים אימה גם-בחור גם-בתולה יונק עם-איש שיבה: אמרתי אפאיהם אשכיתה מאנוש זכרם: לולי בעס אויב אגור פון-ינקרו צרימו פון-לאמרו ידנו רמה ולא יהנה פעל כל-זאת: כי-גוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה: לוי חקמו וישכילו זאת יבינו לאחריהם:

בחמישי פסוקים כט-לט. איכה ירדף אחר אלה וישנים יגיסו רבבה אם-לא פייצורם מכרם ויהנה הסגירים: כי לא כצורנו צורם ואיבינו פלילים: פיימגפן סדם גפנם

ומשדמת עמרה ענבלמו ענבי-רוש אשפקת מרתת למו: חמת תניגם ייגם וראש פתנים אכור: הלא-הוא כמס עמדי חתום באוצרתי: לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום אידם ותש עתלת למו: כי-יגדיו יהנה עמו ועל-עבדיו ותנחם כי יראה ביאזלת יד ואפס עצור ועזוב: ואמר אי אלהימו צור חסיו בו: אשר חלב זכתימו יאכלו ישתו יין נסיכם יקומו ויעזרכם יתי עליכם סתרה: ראו עמה כי אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמת ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מזי מציל:

בששי פסוקים מ-מג. כי-אשא אל-שמים ידי ואמרת תי אנכי לעלם: אם-שנותי ברק חרפי ותאתו במשפט ידי אשיב נקם לצדי ולמשנאי אשלם: אשכיר חצי מדם וחרפי תאכל בשר מדם חלל ושכיה מראש פרעות אויב: הרגיניו גוים עמו כי דם-עבדיו יקום ונקם ישיב לצדיו ויכפר אדמתו עמו:

66) ר"ה שם . עיין הערה 2.

רש"י שם ד"ה וקא מיפלגי בדרב קטינא - ר' נחמיה לית ליה דרב קטינא אלא דאביי הלכך ליכא למימר על שם יום אחד שכולו שבת דהא תרי נינהו:

שה"ג לקוטי שיחות חלק ז עמוד 192. ועפ"ז איז מובן וואס די גמרא זאגט "וקמיפלגי בדרב קטינא כו * " : לדעת רב קטינא אז עס וועט זיין בלויז "חד חרוב", הייסט מען דעריבער ניט פרעגען "מה ראו חכמים לחלק כו" (וואס עס דאך אז "ליום השבת" מיינט "משביתן שלא יזיקו", קען דער שיר פון די ששת ימים איז "על שם שעבר" און פון שבת - "על שם להבא")-ווייל דער ענין "משביתן שלא יזיקו" וואס וועט זיין לעתיד איז אויך געווען בעבר, בשבת בראשית: משא"כ לדעת אביי אז "תרי חרוב" הייסט עס דאך אז ער נעמט אן כדעת ר"י "מעבירם מן העולם", ווערט במילא א קשיא "מה ראו חכמים לחלק" - היות אז דער ענין פון "מעבירם מן העולם" איז לגמרי א נייע ענין, וואס איז פארבונדען בלויז מיט "להבא" און האט קיין שייכות ניט מיט "על שם שעבר".

67) רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ג הלכה ט. שמואל הוואה ודוד המלך חלקו הלויים לארבעה ועשרים משמרות. ועובד משמר בכל שבת. וכל אנשי משמר מחלק אותם ראש המשמר לבתי אבות. וכל יום מימי השבת עובדים בו אנשים ידועים. וראשי האבות מחלקין אלו העובדים ביום שלהן איש איש על עבודתו. וכל

הלויים מִזֶּהְרִין עַל עֲבֹדַת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח ג)
"אֵף אֶל כָּל־כְּלִי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יִמָּתוּ" לֹא
יִקְרְבוּ לְעֲבֹדָה אֶבֶל לַעֲמֹתָיו:

(69) לבוש. ראה שה"ג להערה 31.

שבולי הלקט. סימן שו. ושבת שקורין האזינו קורין
אותה כסדר שהיו הלויים אומרים אותה בשיר דהכי
אמרינן בפ' יום טוב של ראש השנה במוספי שבתא מאי
פ' מה שיר היו אומרים על קרבן מוסף אמר רב חנן בר
אבא אמר רב הזי"ו ל"ך ואמר רב חנן בר אבא אמר רב
כדרך שחולקין כאן כך חולקין בבית הכנסת פ' הזי"ו
ל"ך לששה קורין השירה והשביעי גומר הפרשה ופי'
רבינו שלמה זצ"ל שירת האזינו חולקין אותה לששה
חלקים הראשון האזינו והשני זכור ימות עולם. והשלישי
ירכיבהו. והרביעי וירא ה' וינאץ עד כאן ששה פסוקים
לפרק מכאן ואילך שמונה פסוקין לפרק החמישי לולי
כעס אויב הששי כי ידין עד סוף השירה וכן פ' רבינו
ישעיה זצ"ל ורבינו יהודה ב"ר נתן זצ"ל פ' הששי כי
אשא אל שמים ידי וזה הוא המנהג הפשוט בידינו. ובמס'
סופרים מפרש הרביעי וישמן ישורון החמישי לו חכמו
הששי כי ידין ויש מפרשים הד' וירא ה' הה' לולי כעס
הו' כי אשא.

ומצאתי בשם רבינו סעדיה גאון זצ"ל סי' הזי"ו ל"ך ה'
כנגד ה' שקורין בתורה בראש השנה שחל להיות בחול
ז' כנגד ז' שקורין בתורה בראש השנה שחל להיות
בשבת י' כנגד עשרה ימים שבין ראש השנה ליום
הכיפורים ו' כנגד ששה שקורין בתורה ביום הכיפורים ל'
כנגד ל' תקיעות שתוקעין בראש השנה י' כנגד:

**(70) אגה"ת פרק י. אָבֹן, פִּבְרִיָּתָא שֵׁם: "תָּנוּ רַבָּנֵינוּ, אֵין
עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׁמִחָה". וְעַכְשִׁיו בְּדוֹר יָתוֹם
הַזֶּה, שְׂאֵין הַפֶּל יְכוֹלִין לְהַפְּוֹד לָבֶם כְּרָגַע מִן הַקָּצֶה, אֲזִי,
עֲצָה הִיעוֹצָה לְהַקְדִּים בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּא בְּתִיקוֹן תְּצוֹת
כְּנֻפֶּר לְעֵיל. וּמִי שְׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּכָל לֵילָה – עַל כָּל פְּנִים
לֹא יִפְחוֹת מִפְּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, לִפְנֵי יוֹם הַשְּׁבִת, כְּנוֹדַע
לִיּוֹדָעִים, שֶׁהַשְּׁבִת הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עֵילָא, וְשִׁבְתָּ –
אוֹתִיּוֹת "תִּשְׁבֹּב אֲנֹכִי", כִּי בְּשִׁבְתָּ הִיא עֲלִיּוֹת הַעוֹלָמוֹת
לְמִקּוֹרָם כו', וּבְפֶרֶט תְּפִלּוֹת הַשְּׁבִת, וְדִי לְמַבִּין.**

לקוטי תורה שה"ש סו עמוד ג. ולכן שבת אותיות
תשב שענין שבת וענין תשובה אחד דהיינו חזרת
הדברים למקורן ושרשן כי הנה תשובה אינה מעבירות
שבירו דוקא אלא תשובה היא להשיב נפשו שירדה מטה
מטה ונתלבשה בדברים גשמיים אל מקורה ושרשה

לדבקה בו ית' לבטל רצונו מפני רצון עליון ולכן נתקנו
עשרת ימי תשובה ויוהכ"פ גם לצדיקים גמורים כי זה
כל האדם ועיקר התשובה הוא כמ"ש לך אמר לבי בקשו
פני כו' פ' פנימית הלב שהלב אומר בקשו פני והוא בחי'
תשובה עילאה מעומקא דליבא כאדם המעמיק במוחו
ולבו ומחשבתו בדבר שחייו תלויים בו ונוגע עד הנפש
ממש.

(71) לקוטי תורה שם סו עמוד ד ולכן כדי לבוא לבחי'
זו שיהי' גילוי מלכותו ית' בבחי' ביטול היש הגשמי צריך
להקדים בחי' תשובה עילא את פניך ה' אבקש וממעמקים
קראתיך ה' כמים הפנים.

(72) לקוטי שיחת חלק יד עמוד 143. ויובן בהקדים
שהשבת שבין ר"ה ליוהכ"פ נקרא בשם "שבת תשובה",
פ"י הידוע דהשם של כל דבר מורה על תוכנו וחירתו של
הדבר, מובן שתוכנו של שבת זה הו"ע התשובה. ואף
שבפשוט נקרא כן להיותו א' מעשרת ימי תשובה;
אמנם, מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק, הנה מזה
שקבעו שמו של היום - "שבת תשובה", מובן כי
שייכותו לענין התשובה היא לא רק בזה שהוא יום א'
מעשרת ימי תשובה, אלא גם מצד ענין השבת שבו:
להיותו השבת של העשי"ת, יש בו מעלה מיוחדת בענין
התשובה, יתירה על שאר הימים מעשי"ת... - ובזה יש
לבאר העילוי בעבודת התשובה של שבת תשובה על
עבודת החשובה דשאר הימים מעשי"ת: כמדובר כמ"פ,
הנה הז' ימים שבין ר"ה ויוהכ"פ הם כנגד ז' ימי השבוע
של כל השנה, דבכל יום מז' ימים אלו בו התשובה
והתיקון על אותו היום בשבוע של כל שבועות השנה.
(דהיינו, ביום א' התשובה והתיקון על כל יום א' דכל
השנה, ביום ב' דכל השנה וכו'). ועפ"ז מובן, דאף
שבכללות הרי כל עשי"ת ענינם תשוב"ע, כנ"ל, בכ"ז,
מאחר שימי החול דעשי"ת ענינם התיקון על העבודה
דימות החול של כל השנה, אין זו אמיתית ושלמות
העבודה דתשוב"ע. משא"כ ביום השבת דז' ימים אלו,
שבו התשובה והתיקון על העבודה דיום השבת של כל
השנה, הרי עבודת יום זה היא השלימות בהעבדה
דתשוב"ע.

(73) אגה"ת פרק ז. פרק ז ואולם דרך האמת והישר
לבחי' תשובה תתאה ה"א תתאה הנ"ל הם ב' דברים דרך
כלל. הא' הוא לעורר רחמים העליונים ממקור הרחמים
על נשמתו ונפשו האלקי' שנפלה מאיגרא רמה חיי החיים
ב"ה לבירא עמיקתא הן היכולות הטומאה והסט"א. ועל
מקורה במקור החיים הוא שם הוי' ב"ה וכמ"ש וישוב
אל הוי' וירחמהו. פ' לעורר רחמים על השפעת שם הוי'

ב"ה שנשתלשלה וירדה תוך היכלות הסט"א הטמאים להחיותם ע"י מעשה אנוש ותחבולותיו ומחשבותיו הרעות וכמ"ש מלך אסור ברהטים ברהיטי מוחא וכו' היא בחי' גלות השכינה כנ"ל. וזמן המסוגל לזה הוא בתיקון חצות כמ"ש בסידור בהערה עש"ב. וז"ש שם נפלה עטרת ראשינו אוי נא לנו כי חטאנו. ולכן נקרא הקדב"ה מלך עלוב בפרקי היכלות כמ"ש הרמ"ק ז"ל כי אין לך עלבון גדול מזה. ובפרט כאשר יתבונן המשכיל בגדולת א"ס ב"ה ממב"ע וסב"ע כל א' וא' לפי שיעור שכלו והבנתו יתמרמר ע"ז מאד מאד: והב' לבטש ולהכניע הקליפה וכ"א אשר כל חוותה היא רק בחי' גסות והגבהה כמ"ש אם תגביה כנשר וכו'. והביטוש וההכנעה עד עפר ממש זוהי מיתתה וביטולה. והיינו ע"י לב נשבר ונדכה ולהיות נבזה בעיניו נמאס וכו'. וכמ"ש בזוה"ק ע"פ זבחי אלקי רוח נשברה לב נשבר ונדכה וכו'. כי כל קרבן מן הבהמה הוא לשם הוי' היא מדת הרחמים. אבל לשם אלקים היא מדת הדין אין מקריבין קרבן בהמה כ"א לשבר ולהעביר רוח הטומאה והסט"א וזהו רוח נשברה. והאיך נשברה רוח הסט"א. כשהלב נשבר ונדכה וכו'. והאיך נשבר הלב ונדכה. הנה מעט מזער הוא ע"י סיגופים ותעניות בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות הרבה כדוד המלך כמאמר רז"ל ע"פ ולבי חלל בקרבי שהרגו בתענית. אך עיקר הכנעת הלב להיות נשבר ונדכה והעברת רוח הטומאה וסט"א הוא להיות ממארי דחושבנא בעומק הדעת להעמיק דעתו ובינתו שעה אחת בכל יום או לילה לפני תיקון חצות להתבונן במה שפעל ועשה בחטאיו בחי' גלות השכינה כנ"ל וגם [גרם] לעקור נשמתו ונפשו האלקי' מחיי החיים ב"ה והורידה למקום הטומאה והמות הן היכלות הסט"א ונעשית בבחי' מרכבה אליהם לקבל מהם שפע וחיות להשפיע לגופו כנ"ל. וזהו שאמרו רז"ל רשעים בחייהם קרויים מתים כלומר שחייהם נמשכים ממקום המות והטומאה (וכן מ"ש לא המתים יהללו כו' אינו כלועג לרש ח"ו אלא הכוונה על הרשעים שבחייהם קרויים מתים שמבלבלים אותם במחשבות זרות בעודם ברשעם ואינם חפצים בתשובה כנודע).

שם פרק י. וז"ש רז"ל במשנה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש ופרש"י הכנעה והיא בחי' תשובה תתאה לעורר רחמים כנ"ל וכדיליף התם בגמרא מקרא דכתיב והיא מרת נפש.

(74) שם פרק יא. ומ"ש וחסאתי נגדי תמיד אין המכוון להיות תמיד עצב נבזה ח"ו דהא כתיב בתרי' תשמיעני ששון ושמחה וכו' ורוח נדיבה הסמכני וכו' ומשום שצ"ל כל ימיו בתשובה עילאה שהיא בשמחה רבה כנ"ל.....

(75) ברכות לה. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מנין שאין אומרים שירה אלא על היין? — שניאמר: "ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים", אם אנשים משמח, אלהים במה משמח? מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין!

ערכין יא. והא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר (שופטים ט, יג) ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים אם אנשים משמח אלהים במה משמח מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין.

(76) ערכין שם. רב מתנה אמר מהכא תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה.

(77) תמח' א' אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מ"ב פל.

(78) אברבנאל פרשת וילך. ונתן הסבה בשירה הזאת באמרו למען תהיה השירה הזאת לעד בבני ישראל. רוצ' לומר שימצא בפי בני ישראל ולא יצטרכו לבקש ספר התורה אבל בפיהם תמצא השירה הזאת והיא תהיה לעד בבני ישראל למה שיקרום באחרית הימים. וזכר העדות אשר יעשה באמרו כי אביאנו אל האדמה וגו'. רוצ' לומר תעיד השירה הזאת ראשונה שאביא את ישראל אל האדמה אשר נשבעתי לאבותי ושתהיה ארץ זבת חלב ודבש. ושיאכלו וישבעו כי לא יהיו האנשים חסרי התבואות והטובות שיאכלו ולא ישבעו כי הם יאכלו לשבעה. וגם לא תהיה האכילה והשבעה כדרך האנשים הרשים והעניים שישבעו ממאכל פחות אבל יהיה מאכלם דשן וזהו העדות הראשון. ותעיד עוד על ענשם שיקבלו והוא אמרו והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרו' וענתה השירה הזאת לעד. רוצ' לומר שהשירה ודבריה שתהיה שגורה בפיהם היא תעיד שכל זה יעד עליהם משה רבינו ביום מותו. והודיעו יתב' שלא יחשוב שתהי' הפעולה הזאת לבטלה ושכח' את השירה כמו שיעשה ההמון בשירי'. שאחרי עבור עליהם הימים אחרים מהיעודים ישליכו אותם אחרי גום. כי הנה השירה הזאת בהשגחת השם לא תשכח מפי זרעו עם היות היעוד הזה לשנ' רבות ולזמן ארוך.

(79) סנהדרין כא: אמר (רבא) אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר

(דברים לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה איתיביה אביי וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא לא צריכא לשתי תורות וכדתניא (דברים יז, יח) וכתב לו את משנה וגו' כותב לשמו שתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו (עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר (תהלים טז, ח) שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט)

רמב"ם הלכות ס"ת ר"פ ז. מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל לִכְתֹּב סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ שְׁנָאֵמַר (דברים לא יט) "וְעָתָה כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה". כְּלוּמַר כְּתֹבוּ לָכֶם תּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁירָה זו, לְפִי שְׁאִין כּוֹתְבִין אֶת הַתּוֹרָה פְּרָשִׁיּוֹת פְּרָשִׁיּוֹת.

(80) רש"י ומפרשי התורה. ראה הערה 5.

וראה רלב"ג וילך שם. כבר נתבאר אחר זה שהשירה היא דברי התורה בכללם עד תומם שנ' ויכתוב משה את השירה ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תומם וזה מעיד שהשירה הזאת רצה בו כל דברי התורה בכללם וגם השירה עמהם והנה יורה שזה הוא ענין התורה בכללה שנא' לקוח את ספר התורה הזאת ושמתם אותו מצד ארון ברי יי.

שו"ת חת"ס יו"ד. נ"ל בוודאי אי' פשטי' דקרא הוא שיכתוב כל אדם מישראל לעצמו פ' שירה כדי להעמיד על קיום התורה א"כ ק"ו ממילא נדע שיהיה חיוב לכתוב עכ"פ אותן פרשיות שעיקרי תורה תלוין בהם כגון אותן שקרא המלך בפ' הקהל ועוד כיוצא וזה שאמרה תורה כתבו לכם השירה הזאת לרבותא קאמר אפי' שהיא רק העדות וההתראה מחוייב כל א' לכתוב מכ"ש עיקר זה השירה התורה

ביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ רס"ג פרשיות פרשה ס (ריג, ג ואילך). ועוד תמהו האחרונים ז"ל בדברי הרמב"ם ז"ל אלו דכי היכי שכותבין פרשיות דמזוזה ותפילין ופרשת סוטה משום שמצותן בכך. הכא נמי אפשר דלעולם קרא כפשטי' ושירה לחודה קאמר. ומשום שמצותה בכך. ומנ"ל שהמצוה לכתוב ס"ת, וכל מה שפלפלו בזה האחרונים לתרץ אינו מספיק כלל לברר ענין זה על מכונו. ולזה ה' נראה לומר דלא קאמר רבא אלא מצוה מדבריהם בעלמא שאמרו כן כדי להגדיל תורה ולהרבות ספרים, כדי שיהיו שכיחים ומצויים ללומדיהם. אלא דאסמכתא אקרא. כן היה אפשר לומר

בדעת הגאונים ז"ל וסייעתם שלא מנו מצוה זו. איברא דעדיין אין בזה כדי להעלות ארוכה. שהרי גם לפ"ז עדיין התמיהה במקומה עומדת. דעכ"פ היה להם למנות מצות עשה לכתוב מיהת השירה לחודה דכתיבא בהדיא בקרא. ועוד דלפי מה שפירש הר"א אב"ד ז"ל...השירה הזאת לעד. ע"כ כל התורה קרי קרא שירה דאי שירה לבדה קאמר קרא. מאי עדות איכא עיי"ש.

(81) הערה 81: ... ראה ס' השיחות תש"א ס"ע 56.

איך האב געהערט פון גדולים אז שירת האזינו דארף יעדער איד קענען אויף אויס ווייניג. ווען די ביזנעס לייט וואלטען וויסן די גרויסע שפע ברכה אין זייער ביזנעס וואס שירת האזינו אויף אויס ווייניג קאן אויפטאן וואלטען זיי געווען אין דעם אסאך מער נזהר.

ס' התולדות מהר"ש ע' 74. דער מגיד האט אויך געהייסען אויסלערנען בע"פ די שירת האזינו.

ס' הזכרונות פכ"ט ממהר"ל מפראג בזה. איינע פון די מסורת פון מהר"ל איז, אז מען זאל פאר'ן דאוונען יעדען טאג זאגען די שירה פון "האזינו", וואס דער מהר"ל האלט פאר א סגולה צו רייניגען די מחשבה און דאס הארץ. דער מהר"ל האלט אויך, אז סוחרים און בעלי מלאכות זאלען זאנגען "האזינו" צו עטליכע מאל אטאג ווייל דאס איז א סגולה צו הצלחה, יעדער האט דערפאר געזאלט קענען "האזינו" אויף אויסוועניג, א.ח.ו. הצלחה האט דער מהר"ל געהאלטען, אז דאס זאגען "פון האזינו" עטליכע מאל א טאג איז א סגולה צו אריכות ימים.

(83) רמב"ם הל' ממרים פ"א ה"ב-ג. כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא תעשה שנאמר לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל...ואחד דברים שעשאוים סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזרות והתקן והמנהגות. כל אחד ואחד מאלו השלושה דברים מצות עשה לשמוע להן. והעובר על כל אחד מהן עובר בלא תעשה.

שם הלכה ג. וכן הגזרות והתקנות והמנהגות אם ראו מקצתן שראוי לגזור גזירה או ללקן תקנה או שיניחו העם מהנהג זה. וראו מקצתן שאין ראוי לגזור גזרה זו ולא לתקן תקנה זו ולא להניח מנהג זה נושאים ונותנים אלו כנגד אלו והולכין אחר רובן ומוציאין הדבר אחר הרבים.

שם פ"ב ה"ב. ובית דין שגזרו גזרה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג ופשט הדבר בכל ישראל. ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים ולעקור אותה התקנה ואתה הגזרה, ואותו המנהג. אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין.

וראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. (עס האט זיך שוין פיל מאל גערעדט, אז טראץ דעם וואס די נעמען פון די סדרות התורה איזניט בודאות אז זיי זיינען דערמאנט אין ש"ס... איז אבער דא א גענוגנדע הוכחה, אז דאס זיינען תורהדיקע נעמען, אז העכער טויזנט יאר איז ביים כלל ישראל אנגענומען צו רופן די סדרות מיט אט די נעמען.

שם ע' 337 ואילך. אז דער נאמען פון א סדרה איז שייך צו דער גאנצער סדרה. ואעפ"י אז אין פשטות איז דער נאמען בלויז מצד (א ווארט אין) התחלת הסדרה, איז וויבאלד אבער אז די גאנצע סדרה ווערט אנגערופן מיט דעם נאמען .. איז א ראי' גאנצע סדרה האט א שייכות צו דעם נאמען, ווארום ס'איז דאך א נאמען פון תורה, און אין תורה איז ניט שייך קיין מקרה ח"ו, במכל שכן פון דעם וואס אפילו אין עניני העולם איז ניטא קיין מקרה. אז די מען קען ניט זאגן, אז די נעמען פון די סדרות זיינען ניט קיין נעמען פון תורה.

(84 ראה אותיות דר' עקיבא אות ב בסופו. ד"א מפני מה ברא הקב"ה את העולם בבי"ת בבראשית וסיים התורה בלמ"ד? כדי שכשתדבקם ביחד אינן אלא בל, וכי תהפוך אותם אינן אלא לב, אמר להם הקב"ה לישראל בני אם אתם מקיימים שני דברים הללו בל ולב אני מעלה עליכם כאילו קיימתם את התורה כולה מב" ועד ל.

(85 ראה זה"ג רכא, כמה דשייפין לא יכלי למיקם בעלמא אפילו רגעא חדא בלא לבא ... וישראל מתנהגן רכיך וחלש ואיהו קיומא דכל שייפין.

אגה"ק סי לא, שסיבת החולי והבריאות הוא התפשטות. והילוך החיות מהלב אל כל האברים המלוּבשת בדם הנפש היוצא מהלב אל כל האברים וסובב סובב ולך הרוח חיים והדם תוך תוך כל האברים והגידיים המובלעי בהם וחוזר אל הלב ואם סיבוב והילוך הרוח חיים הלז הוא כהלכתי תמידי כסדרו המסודר לו מחיי החיים ב"ה אזי האדם בריא בתכלית כי כל האברים מקושרים יחד ומקבלים חיותם הראוי להם מהלב ע"י סיבוב הלז.

שו"ת חכם צבי סע"ד. האמבורג תס"ט לפ"ק:

מעשה בריבה אחת שפתחה בטן תרנגולת להוציא בני מעיה בשפת השלחן וחתול א' עומד למטה אצלה עומד ומצפה לאכול ממה שיפול ארצה ואמרה הריבה שלא מצאה לב בתרנגולת ואמה בעלת התרנגולת אמרה שמא או קרוב לודאי הושלך הלב לארץ ואכלו החתול העומד שם מוכן לאכול הנופל והריבה אומרת אני לא השלכתי לחתול אלא (טריפה הערץ) הוא הטחול אבל הלב לא השלכתי לחתול והתרנגולת שמנה ובריאה וטובה אין בה שום חסרון ולא רקבון בבני מעיה ולא ניכר שום רושם מלב שנימוק או נתמסמס ולא שום שינוי בעולם בכל בני מעיה וגם בעודנה בחיים חיותה היתה חזקה ובריאה ובכל כחה לאכול ולשתות לילך ולעוף ושלמה בכל חושיה בכל עוז ותעצומות ככל א' מהתרנגולת הטובה והבריאות אלא שהריבה אמרה שלא מצאת בה לב ובא מעשה לפני התלמידים והטריפה מטעם ניטל הלב יורנו המורה מה משפט התרנגולת:

תשובה טועים כל האומרים כן כי דבר ברור הוא לכל אשר לבו לב חכם בקרבו ומוח בקדקדו שא"א לשום נברא בעולם לחיות אפי' שעה אחת בלא לב ויהיה כאחד הבריאים וא"א לצייר כלל מציאות ניטל אלא שתכף אחר שחתכו הלב מן הבעל חי שחתוהו ובמחמת חולי א"א לומר שימס הלב ויתמקמק ולא יהיה מסוכן במדרגה התחתונה ויותר גרועה שבמסוכנת וזאת התרנגולת שלא היתה מסוכנת ולא חולנית אדרבה שמינה ובריאה וטובה ושלמה בכל חושיה ואין בה שום רושם מסומס הדבר ברור שלבה נפל בפתיחת בטנה ואכלו החתול ואף שדבר זה מושכל ראשון ואין צריך ראייה לסתום פי הטפשים הקופצים להורות ראה זה מצאתי בכ"מ פ"י מה' שחיטה בנותנו טעם למה לא מנה הרמב"ם ניטל הלב או נברא חסר כתב וז"ל אברים שאם ינטלו וא"א לה להתקיים אפי' שעה א' לא מנאם ובזוהר פ' פנחס בתוך השאלות ששאל ר"א מאליהו ז"ל והשיב לו דבמתיבתא דרקינא אמרו וז"ל כמה דשייפין לא יכלי למיקם בעלמא אפי' רגעא חדא בלא לבא ע"ש ולא שאני פוסק הלכות מתוך הזוהר אלא שהדבר מושכל ראשון והאמת עד לעצמו ועוד כבר כ' הגאון הגדול מהרדב"ז כל מקום שאין הזוהר חולק על הגמ' פסקינן כוותי' ואפי' במקום שהפוסקים חלוקים הזוהר מכריע כ"ש כאן שאין שום חולק וחליל' למי שיש לו לב שיחלק בדברים אלו והחולקים בלא לב ידברו ועוד טעו התלמידים בההיא דנשחטה הותרה ותלינן בכל מידי דאפשר לתלות כי היא דאינקוב ריאה היכא דממשמש' ידא דטבח וההיא דזאב שנטל בני מעיים והחזירם כשהן נקיבים דכשרה ואפי' שלא במקום שינוי כמו שכתבו ז"ל ש"מ דאף דאיכא ריעותא קמן כיון דאית לן במה לתלות תלינן כ"ש שיש לנו כאן לתלות שנפל הלב בפתיחת הבטן ואכלו

החתול ואפ'ל בחיים דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אמרינן בספק שונרא ספק כלבא אימר כלבא ספק שונרא ספק קניא אימר קניא ולכל הפירושים שנאמרו בענין ההוא היכא דההיתר שכיח טפי תלינן להיתירא והכא בודאי ההיתר שהוא לומר שהלב נפל ואכלו החתול ודאי שכיח טפי מלומר שלא היה לו לב כלל מבלי היות שום רושם נמס ונמוק ולא רושם וזכרון שום סכנה ולא שום חולי ולא שום שינוי בעולם וא"כ הדבר ברור כשמש שהתרנגולת מותרת מבלי שום ספק ועוד בר מכל הטעמים האמורים היה להם לשום לב לדין האומר נתנסך יינך כדשהוא מסור בידו הוא נאמן ורבו האומרים דדוקא משום מיגו נאמן הא במקום דליכא מיגו כנ"ד אינו נאמן וכאן הרי האם בעלת התרנגולת מכחישה או לכל הפחות אומרת אינה יודעת וא"כ אין הריבה נאמנת ואף החולקים שם ואומרים דאף בלא מיגו נאמן השומר היינו באומר ברי לי לאפוקי בנ"ד שאינה אומרת ברי לי אלא שהיא אינה יודעת דלכ"ע אין זה כדאי לאסור וזה להתלמד במקום אחר שבנ"ד אין צורך לכל זה והדבר פשוט שהתרנגולת מותרת והנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי ס"ט:

שם עו-עז. מעשה אירע בימי הגאון מהר"ל מפראג שלא נמצא לב בתרנגולת ובאת השאלה לפני הגאון מהר"ל והתיר את התרנגולת באמרו שא"א לשום ברי לחיות בלא לב אפילו רגע אח'. **עיינן שם בארוכה.**

צמח צדק יו"ד סוס"מ .
טרפס הכבד שהיה דבוק לביה"כ ובדקו את ביה"כ ונמ צא שם נקב שלא ניקב מעבר לעבר מה דינו: הנה תחל ה יש לעיין במ"ש הבאר יעקב סי' מ"א מעשה היה שנס רך טרפס הכבד לביה"כ ובדקוהו לביה"כ ומצאו כנגדו נקב ולא ניקב מעבר לעבר ולא נמצא בו מחט טרפה לפ מ"ש בתשו' צ"צ סי' מ"ט ע"ש. ובתשו' חוט השני סי' ס' ט' כו. א"כ בנ"ד אף דלא נמצא בו מחט כו. ובאמת יש להשיב ע"ז מתרי טעמי. דהנה בכנה"ג סי' מ"ח בהגהת הטור סעיף כ"ב מצאתי בשם בדיקות כ"י למהר"י פיגון שמנהגם להקל בדין שנשאל הצ"צ סי' מ"ט. אף שלא הביא ד' הצ"צ. וז"ל והן אמת שלפי דעתי אם היתה סיר כא יצאת מן הכרס ונסתרכת לטרפס ויש מחט תחובה בכרס אע"פ שלא עברה המחט הייתי רוצה להטריפה ש אין לך קורט דם גדול מסירכא וא"כ היא טרפה אבל אי נ אנחנו נוהגין כן אלא כשיש סמפון עכ"ל. וסמפון הוא צנור מלא מוגלא יעו"ש. וכן הי' פשוט בעיני השואל ש בתשו' צ"צ שם. וכן בפתחי תשובה סס"י מ"א ס"ק י"ב

הביא כן בשם תשו' תולדות יצחק. וגם הכו"פ סס"י מ" א כ' צדדים להקל בזה. ולומר דלא דמי סירכא לקורט דם שבגמ' דנ"א ע"א. (כי סירכא בשאר אברים בא מח מת ליחות ונפוח. ור"ל אבל קורט דם ע"כ בא מחמת נק ב בקרום החיצון כמ"ש אאזמו"ר הגאון בסוף ה' נדה ב ד"ה מ"ש הח"צ. וכ"מ פא"ט במקומו דנ"א א' מתניתין היא משמע דזה שהקורט דם חשוב שודאי ניקב עכ"פ ע ור החיצון אין זה חידוש כלל. משא"כ אילו היה קורט דם כמו דין סירכא היה זה עכ"פ דין מחודש ולא היה ל אביי לומר טרח טרייה כו' מתניתין היא כו. ולנדון של הבא"י יש לומר עוד דרך אפשר דקורט דם אינו מברר שניקב עור אחד מעבר לעבר ויש לומר שניקב רק חצי עור האחד ומזה ג"כ ימצא קורט דם ע"כ י"ל שלא אמר ו בגמרא לאסור בנמצא קורט דם כנגד המחט שבפנים אלא דוקא כשהנקב שמבפנים הוא ע"י מחט שיש במה לתלות שניקב לחוץ ע"י מחט זה שלפנינו רק שחזרה ל אחוריה וע"כ נתרפא שם. וכיון שנמצא קורט דם כנגד המחט ממש זהו ראי' שניקבה מעל"ע וחזרה לאחוריה. אבל בנקב שע"י חולי מצד אחד כנדון של הבאר יעקב אף שנמצא ק"ד נגד הנקב י"ל שאין לאסור כלל וכמו שנמצא ק"ד בלי נקב כלל אין לאסור דמנ"ל זה מאחר ששום א' מהפוסקים לא הזכירו דין זה רק בנקב שע"י מחט דוקא). והרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה לגמרי. ו צ"ל זה. (ומצינו בכמה ענינים להחמיר טפי בנקב שע"י מחט מע"י חולי וכמ"ש הש"ך סי' מ"ח ס"ק י"ב לדעת רש"י וכ"ד הט"ז שם ס"ק י"א אלא דס"ל שצריך שרוא ין שלא שלט החולי רק במקצת. אבל להש"ך א"צ לזה דמסתמא אין מחמירין. גם כי בנ"ד ניכר שלא שלט הח ולי בעובי העור שלא ניקב. וגם איתא בתויק"ו סי' מ"ט בשם הר"ן גבי ניקב עור הפנימי של הוושט ע"י חולי כו' אין מחזיקין ריעותא על עור החיצון. וא"צ הטעם ש אנו רואין שלא שלט החולי בעור החיצון יעו"ש בתויק"ו ו דף ק"ה ע"א קודם ד"ה ולפ"ו היה אפשר. משא"כ בני קב ע"י מחט חוששין לעור הפנימי. א"כ אף כאן נאמר דדוקא כשניקב ביה"כ ע"י מחט מצד א' הוא דמצטרף ה ק"ד שכנגד פי המחט מבחוץ ולא בנקב שע"י חולי. ומי הו' אח"כ שם חזר בו התויק"ו מסברא זו יעו"ש. ואעפ" כ לנדון זה מצאתי סברא זו בכנה"ג סי' מ"ח בהגהת הב' י' ס"ק ל' וז"ל ואפילו תימא שהא"ז ס"ל כדעת ר"ת דא פילו בניקב ע"י מחט אין חילוק בין המסס לביה"כ. מאי דמשמע מדבריו דיש חילוק בין ניקב ע"י חולי לניקב ע "י מחט דניקב ע"י מחט אפילו ניקב מצד אחד לצד פנים טרפה היינו בנמצא עליה קורט דם. משא"כ ניקב ע"י

הַזֶּה תִּפְּאֲרֵיכֶם יָמִים עַל־הַאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־
הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: {פ}

(87) לקוטי שיחות חלק ט עמוד 156 הערה 23. 23)
כידוע שאהבת ישראל היא אחד היסודות העיקריים של
תורת החסידות (לקו"ד ח"ג שפה, ב ואילך. ובכו"כ מקור
מות). ולהעיר, שבספר התניא - תושב"כ של חסידות
חב"ד הפרק שמדובר בו הענין דאהבת ישראל הוא פרק
לב" - כי אהבת ישראל" הוא הלב של תורת החסידות.
והביאור בזה יש לומר: שלימות כאו"א מהאברים תלוי'
בקיום המצות השייכות לכאו"א מהם (לקו"ת נצבים מה,
ג. וש"נ). ומכיון שמצות אהבת ישראל היא בלב, ה"ה
מציאות הלב [ואף שישנם כמה מצות התלויות בלב
מכיון שזהו כל התורה כולה" (שבת לא, א) כולל גם
המצות דחובות הלבבות (ולהעיר ממאמר אדה"ז (היום
יום ע' מט) שאהבת ישראל גדולה מאהבת ה'), ה"ה
כללות מציאות הלב]. ומכיון שהיא הלב שבאדם, הרי
היא גם הלב דתורה (ראה זח"ג (כט, ב) ובד"ה משכני
תש"א פ"ו עה"פ זאת התורה אדם) ודפנימיות (ונשמת)
התורה. ויומתק ביותר ע"פ משנית באגה"ק סל"א -
שע"י אהבת ישראל בלב בני ישראל באופן המבואר
בפרק לב שבתניא (תורה) לב דקוב"ה (- שכינתא)
כביכול בריא בתכלית כו', עיי"ש.

שבת לא. שוב מעשה בגוי אָחָד שָׁבָא לִפְנֵי שְׂמַאי. אָמַר
לוֹ: גִּיּוֹרֵנִי עַל מִנְתַּ שְׁתִּלְמִדְנִי כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה כְּשֶׁאֲנִי
עוֹמֵד עַל רֶגֶל אַחַת! דְּחָפּוּ בְּאַמַּת הַבְּנִין שֶׁבִּידוֹ. בָּא לִפְנֵי
הֶלֶל, גִּיּוֹרֵיהֶ. אָמַר לוֹ: דַּעְלָךְ סְנִי לְחֻבְרָךְ לֹא תַעֲבִיד —
זוֹ הִיא כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה, וְאֵיךְ פִּירוּשָׁה הוּא, זִיל גְּמֹר.

(88) צרור המור וילך לא ל. ואמר וידבר משה באזני
כל קהל ישראל. לרמוז שדברי השירה הזאת עמקו ויש
בה דברים נסתרים. והיה צריך לאומרם לאזניהם ולא
לפניהם. ואמר את דברי השירה הזאת עד תומם. להורות
ג"כ שדברי השירה היו דברים נסתרים. והיא כלל כל
התורה כולה. ובה כלולים כל דברי הנביאים כולם. וכל
מה שעתידי לבא על ישראל בגלותם ובגאולתם. עד
שכמעט נראה דבר פלא איך היה אפשר שמרע"ה ישלים
השירה הזאת ויגידה ויעריכה. לזה אמר עד תומם.
כלומר שהדברים נשלמו מצד עצמם מצד קדושתם. כמו
שאמרנו למעלה בכתיבה שאמר גם כן עד תומם:

רמב"ן סוף פרשתינו. אלו היתה השירה הזאת מכתב
אחד מן החוזים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית כן היה
ראוי להאמין בה מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא

חולי דכל שלא ניקב נקב מפולש אפילו נמצא סביבות
הנקב קורט דם כשרה. אחרי כתבי זה ראיתי לש"ך באו
ת י"ב פי ד' א"ז כמו שפירשתיים בדרך הא 'ע"ש עכ"ל
הכנה"ג. והנה מ"ש הכנה"ג היינו בנמצא עליה קורט ד
ם טרפה גם לר"ת. ע"כ בנמצא הקורט דם מבחוץ כנגד
פי המחט. וע' בלבוש סי' מ"ח סעיף ז' ובחג"ש שם ס"ק
י"ז. דאילו נמצא רק מבפנים ולא מבחוץ ודאי אינה טר
פה לר"ת. וע"ש בכנה"ג ס"ק ל"ה ל"ז. וא"כ בניקב ע"י
חולי מצד א' אינו טרפה אפילו נמצא ק"ד מבחוץ כנ"ל
וכ"מ ממ"ש דכל שלא ניקב נקב מפולש כו' כשרה. ומה
שהביא הבא"י ראי' מתשו' פמ"א ח"א סי' א' ד"ב ע"ג י
ש לדחות דעור החיצון של וושט שאני שאין לו בדיקה
לענין נקב ג"כ לכך כשיש בו קורט דם חיישינן שניקב
ועוד דוושט חמור מביה"כ כיון שנקובת הוושט הוא נב
לה א"כ לא שייך כאן נשחטה בחזקת היתר עומדת כיון
שיש ספק ג"כ שמא אין השחיטה כלום. ועוד דשם ס"ו
ל עיקר דחשוב כניקב ע"י קוץ כיון שזהו מחמת הלעטה
שמלעיטים אותם כו'. אך בנדון שאילתינו יש עוד צד ג'
דול להקל אפילו לפ"ד הבאר יעקב דהא בעינן שיהיה ה
ק"ד נגד פי המחט ממש כמ"ש במרדכי פא"ט סי' תרכ"ו
ד. וכן לענין דינו דהצ"צ וע' פ"ת סי' מ"ח סק"י. ובנ"ד
שאינו סירכא כ"א דבוקה לטרפוש ורוב הדיבוק שלא כנ
גד הנקב אזלינן בתר רובא כמ"ש הטור סס"י ל"ט. ובש
"ע שם סעיף כ"א כ"ה: קיצור. שבדינו של הצ"צ סי' מ"
ט ג"כ יש לפקפק דריעותא דסירכא לא דמי לקורט דם
שבגמרא דמורה יותר על שניקב עור החיצון ממה שהס
ירכא מורה על זה. וכ"ד הכו"פ סס"י מ"ח. ודינו של הב
א"י להשוות נקב שע"י חולי לניקב ע"י מחט ג"כ אינו מ
וכרח כלל. ובנ"ד יש צד להקל אפי' לפ"ד הבאר יעקב:
והנה הט"ז סי' מ"ח ס"ק י"ד והש"ך שם ס"ק ל"א החמי
רו יותר מהצ"צ. וכ"ד תשו' חוט השני סי' ס"ט. והשווא
שם כ' שאין נוהגין כן. אך הפר"ח שם סי' מ"ח ס"ק כ"
ב חלק על הט"ז והש"ך וכוון לדעת הצ"צ:

וראה בארוכה לקו"ש חי"ט ע' 165. בפשטות איז
דער טעם פארוואס א מלך איז לב כל קהל ישראל ווייל
אזוי ווי דער חיות פון גאנצען גוף איז אפהענגיק אין לב
אזוי איז כל קהל ישראל אפהענגיק אין מלך.

(86) פרשתינו פסוקים מה-מז. וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׁימוּ
לְבַבְכֶּם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲבִיד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר
תָּצִוּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת: כִּי לֹא־דָבָר בָּרַק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא תִּיכֶם וּבְדָבָר

נפל דבר אחד ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי האלהים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו עליו השלום.

(89) אגה"ת פרק ת. וְהִנֵּה, בְּחִינַת יְחִיד זֶה וְתְּשׁוּבָה זֶה, הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עֵלְיָא שְׁלֹא־חֵר תְּשׁוּבָה תְּתַאֲ, וְכַמּוֹ שְׁכָתוֹב בְּזוֹהַר הַקְּדוּשׁ בְּרַעְיָא מְהִימְנָא פְּרָשֶׁת נִשְׂא, דְּתְּשׁוּבָה עֵלְיָא הִיא, דִּיתַעֲסֵק בְּאוֹרֵי־תֵא בְּדַחֲלוֹ וְרַחֲמֵי דְקוֹנֵן־שְׁאֵרֵי־הָעוֹלָם וְכוּ', דְּאִיהוּ בְּן י"ה – בִּינָה וְכוּ'

המשך וככה תרל"ז פרק סט. וכמ"ש בס"ב שהתורה נק' תשובה עילאה, וא"כ גם לדבריו שתשו' תתא אינו מועיל ומ"מ אין לך דבר שעומד בפני התשובה, והיינו בחי' תשו' עילאה שיש בחי' זו בתורה. ולכן לימוד התו' לשמה זהו בחי' תשו' ע"ה"ע תשובה ה' עילאה לגבי יו"ד כו' עי"ש בארוכה.

(90) לקו"ת דרושים לשמע"צ פה עמוד א. אך הנה נודע כי ירידה זו צורך עלייה היא. וצריך להבין שהרי הירידה גדולה עד מאד שירידה הנשמה לעוה"ז הגשמי עד שבעלותה אפילו לג"ע התחתון מוכרחת לטבול בנהר דינור לשכח מכל כו'. וכן מג"ע התחתון לג"ע העליון כו'. וא"כ צריך להיות העליה ג"כ גדולה עד מאד עד שכל הירידה היתה כדאי בשביל עליה זו ובמה יזכה האדם לעליה גדולה ונפלאה כזאת ע"י הירידה הגדולה הזאת דוקא. ויובן על פי מה שכתוב אני הוי' הוא שמי כי שם הוי"ה מורה שהוא מהווה כל העולמות ע"י צמצום והתפשטות והמשכה כו'. ואין זה אלא בחי' שם בלבד וכמשל זיו השמש וכו' ועל זה אמרו רז"ל צדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה כו' מזיו דוקא והיינו מאחר שנהנין ממש שא"א להיות הנאה ותענוג לנפש המשכלת כפי השכלתה והשגתה באור ה' אלא בבחי' זיו בלבד ששם עולה השגת הנפש והשכלתה משא"כ אור א"ס ב"ה בעצמו אינו מושג כי הוא קדוש כו' אלא הוא ית' מקור החיים ומקור התענוגים כיו ושם הוא ביטול השגת הנבראים וביטול הנשמות ויחודן במאצילן ב"ה למעלה מכדי כח השגתן וכמ"ש אז תתענג על ה'. על ה' דוקא כמ"ש בזהר (ויחי דרי"ט ע"א) דהיינו למעלה מבחינת שם הוי' שאינו אלא זיו כו'. והגילוי להיות זוכים למדרגה זו בבחי' ביטול זה הוא ע"י גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי דוקא בבחינת ביטול ההשגה המתגלה בבחינת תשובה ברעותא דליבא מקרב איש ולב עמוק וע"ז אמרו רז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט וכו' שאין הפי' תשובה גשמיות מעבירות דהיינו עזיבת החטא

בלבד דא"כ מאי שעה אחת. **אלא תשובה ומעשים טובים דהיינו שלהיות המעשים טובים ומאירים באור ה' א"ס ב"ה** צריך להיות בחי' תשובה (וכמ"ש סד"ה יונתי בחגוי) שהוא להשיב את הנפש למקורה ושרשה ולדבקה בו באור א"ס ב"ה ממש כי תשובה קדמה לעולם עולם הוא הנמשך משם הוי' שאינו אלא זיו כו' ועמ"ש בד"ה וירא ישראל את היד והתשובה הוא למעלה מבחינת זיו שהוא ביטול והתכללות באור א"ס ב"ה ממש וכמ"ש מי לי במשים ועמך לא חפצתי בארץ שלא יחפוץ בגילוי השגה ותענוג שנתפס בנפש המשכלת כפי כח השגתה שזה נקרא על מנת לקבל פרס. פרס הוא דבר הפרוס ונבדל דהיינו בחי' זיו הנבדל ונחשב לדבר בפני עצמו לגבי עצמיות אור א"ס ב"ה שאין ערוך עליו כו' אלא צור לבבי. צור מלשון מחיצה ומסך מבדיל המבדיל ומעלים את האור וגילוי הזיו שאין בו גילוי ההשגה אלא הוא בבחי' ביטול והתכללות באור א"ס ב"ה ממש שעליו נאמר ישת חשך סתרו ולפניו כחשיכה כאורה רוחניות וגמשיות שוין השוה ומשוה קטן וגדול כו' וחלקי אלהים לעולם הוא אור א"ס ב"ה בעצמו שרש ומקור שם הוי' כי שם הוי' במקורו נחשב כבחי' אלהים לגבי עצמותו ומהותו ית' כמ"ש בד"ה שובה ישראל כו' (ועד"ז יש לפרש ג"כ מ"ש ושמתוך בנקרת הצור כו' כי לפי שהיה צ"ל המשכת י"ג מדה"ר שהן בחי' לפני הוי' ע"כ הוא ע"י בחי' צור שהוא מחיצה ומסך כו' מבחינת ישת חשך סתרו. וע' בזהר) (בשלח דנ"ז ע"א) גבי כי תבאו לראות פני כו'. מאי לראות. אלא כל אינון אנפין דמלכא טמירין בעמקא באתר חשוכא דכתיב ישת חשך סתרו אך המק"מ שם פ"י בענין אחר ועמ"ש עוד מענין ושמתוך בנקרת הצור סד"ה כי ביום הזה יכפר בפי אחרי ע"ש. ועמ"ש מענין תשובה קדמה לעולם בד"ה האזינו השמים שזהו ענין עד יעבור עמך הוי' ושע"ז נאמר והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה ע"ש באריכות והיינו כמ"ש כאן בפ"י וחלקי אלקים לעולם. וע' בפ"י הרמ"ז בזהר (בראשית דף ד' סע"ב) בענין עין לא ראתה אלקי' זולתך. ועמ"ש עוד מענין תשובה קדמה לעולם בד"ה להבין פ"י הפסוק מי אל כמוך וכללות ישראל זוכים לבחי' תשובה זו ביום הכפורים שאז בנעילה אומרים הויה הוא האלקים ע"י כי לפני הוי' תטהרו למעלה מבחי' הוי' כו' וע"י זה זוכים להיות אז תתענג על הוי' על דוקא:

שם פרשתינו עא עמוד א. האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי יערוף כמטר לקחי וגו'. הנה אמרו רז"ל כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן ויבא כגשם

לנו (בהושע סי' ו') והקב"ה השיבה כהוגן אהיה כטל לישראל. להבין משל ומליצה דברי חכמים מה שהם המשילו השראת הקב"ה על כנס"י לגשם או לטל וההפרש שבין גשם לטל הענין כי הנה תשובה קדמה לעולם. וביאור ענין תשובה וגם מה שאמרו רז"ל נמצא כל ימיו בתשובה איך הוא כל ימיו. הנה עיקר התשובה הוא כמ"ש והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (בקהלת סי' י"ב). וביאור הדבר הנה אומרים נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה אתה יצרתה ואתה נפחתה בי. פי' נפחתה הוא בחי' הבל העליון להיות נפרד דבר ויש בפני עצמו כאדם הנופח ההבל מפיו שההבל נעשה נפרד לעצמו וכן אצל הנשמה כתיב ויפח באפיו נשמת חיים והוא בחי' רוח פיו ומוצא פי' ה' וכמ"ש כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם ומוצא היינו בצאתו מההעלם אל הגילוי וע' בזהר פי' תזריע (דמ"ז ע"ב). אבל בחי' בראתה הוא כמשל בחי' המחשבה שהיא עודנה בהעלם ומתאחדת עם הנפש. והנה פרט ארבעה דברים בנשמה בצאתה מההעלם אל הגילוי להתלבש בגוף. נתת בראתה יצירתה נפחתה לפי שמקור חוצבה הוא הגבה למעלה וכדי שתתקן פלאים להתלבש בגוף צריכה להתצמצם ולהתפשט בכמה מיני צמצום והתפשטות. ודרך כלל נחלקים לד' בחי' כמ"ש (באיוב סי' כ"ח) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם. שעד שבאה לכלל ויאמר לאדם דהיינו להתלבש בגוף צריך בתחלה להיות בחי' ראה ויספרה וכו' שהם ד' בחי' צמצום והתפשטות המשכה והתפשטות כנגד ד' אותיות הוי"ה וע"ז מורה ג"כ שם הוי"ה שהיו"ד בחי' צמצום והה"א הוא בחי' התפשטות אורך ורוחב והוי"ו הוא המשכה כו' כנודע (וע' מענין אז ראה כו' במדרש רבה ר"פ כי תשא פ"מ ובלק"ת ר"פ בראשית ובזהר נזכר פסוק זה ח"א דף ה' סע"א ודקצ"ט א'. ח"ב דר"ו ב' ח"ג קי"א ב' ופסוק ויאמר לאדם בח"א דע"ט סע"א) וזהו כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. פי' שהנשמה היא חלק הוי' עצמו שיוצאת דרך צמצום והתפשטות כו' כמו שם הוי' עד שבאה להתלבש בבחי' יעקב חבל נחלתו הוא הגוף (וע' מענין כי חלק ברבות פי' תולדות פס"ה ע"פ ואנכי איש חלק דע"ג א' ויצא פס"ח דע"ז ב' בפסוק והנה סולם וס"פ תרומה דק"נ ע"ד נשא רפ"ט דרכ"ח ע"ב פי' בלק פ"כ דרע"ט א' וע' בזהר ח"ב דצ"ו א' ודפ"ו א' ח"ג דצ"ד א' ק"ז א' דרע"ח ב'). והנה לא כל הנשמה יורדת למטה להתלבש בגוף רק הארה ממנה בלבד דרך צמצום כו' כנ"ל. אבל כל הנשמה ומקורה נשארה למעלה ונק' מזל ובזה אמרו אדם אית ליה מצולא והכל תלוי במזל. ומה שאמרו אין מזל

לישראל היינו ענין מזלות השרים וכוכבים אשר חלק לכל העמים עובדי כוכבים אבל יש בחי' מזל מקור הנשמה ושרשה ונקרא מזל מלשון נוזל אלא שנוזל הוא לשון נפעל ומזל הוא לשון פועל (ועיין בפרדס בעה"כ ערך מזל) שהוא המקור להיות נוזל ממנו ההשפעה ורוח חיים להחיות רוח שפלים גם שפע אלהי והרהורי תשובה שבאים לאדם הם באים מכח בחי' המזל כי אע"ג דאיהו לא חזי מזל"י חזי שרואה ושומע הכרוזין של מעלה בת קול יוצאת ומכרזת כו'. וע"י זה משפעת למטה להיות התעוררות בלב כו' כי ההארה שירדה ונתפשטה למטה בגוף אינו דבר נפרד לגמרי ממקורה ושרשה שלמעלה (ועמ"ש בד"ה כי תצא) לבד מחייבי כריתות שנכרתה הנפש דהיינו ההארה שנתפשטה וירדה למטה נכרתה ממזל' ושרשה (ועמ"ש מזה בד"ה ביום השמיני עצרת). והנה כתיב ונוזלים מן לבנון. פי' ע"ד והחכמה מאין תמצא כי החכמה תחיה שהוא ראשית התפשטות החיות נמשך מבחי' שלמעלה מן השכל והוא בחי' אין שאינו מושג. וזהו בחינת לבנון וממנו נוזל ההשפעה (ע' בזהר פי' האזינו דף רצ"ח ע"א) ומזה יובן מהות התשובה שתשוב הנפש בבחי' ביטול במסירת נפש למקורה ושרשה העליון שממנה לוקחה ש הוא בחי' אין בחינת מזל וזהו תכלית ירידתה לעוה"ז שתהא במעלה ומדרגה יותר נעלה ממה שהיתה בגן עדן נהנית מזיו השכינה לפי השגתה והוא ע"י בחי' צמצום בחי' חכמה משא"כ על ידי התשובה היא בבחי' ביטול לגמרי למקורה ושרשה שלמעלה מעלה מבחי' חכמה שהוא בחי' אין. וזהו שכתוב בקריעת ים סוף עד יעבור עמך הוי' כי על ידי קריעת ים סוף נתעלו ישראל במעלה ומדרגה גבוהה מאד נעלה למעלה מעלה מבחי' הוי' שהוא בחי' צמצום והתפשטות כו' שעל זה מורה שם הוי' כנ"ל והוא שרש ענין ההתהוות כי שם הוי' פי' שהוא מהוה כל הנמצאים והתהוות מאין ליש הוא ע"י צמצום והתפשטות כו'. משא"כ בחי' מזל שהוא בחי' אין לא שייך שם בחי' התהוות כלל וזהו עד יעבור עמך הוי"ה כלומר שעברו למעלה מבחי' הוי"ה לבחי' מזל בחינת אין בחינת תשובה והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה כי נתינתה וירידתה למטה בבחי' צמצום והתפשטות כו' שנתת בראתה יצרתה כו' והתשובה הוא להיות בבחי' ביטול לגמרי כמו קודם ירידתה ויתר על כן כנ"ל:

שה"ש שם. ראה הערה 70.

92) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ה. פל הנביאים פלן צויו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא

בְּתִשְׁבֹּהָ. וּכְבֹר הַבְּטִיחָה תוֹרָה שְׁסוּף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת
תְּשׁוּבָה בְּסוּף גְּלוּתָן וּמִיד הֵן נִגְאָלִין שְׁנֶאֱמַר (דברים ל א)
"וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים" וגו' (דברים ל ב) "וְשָׁבְתָּ
עַד ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים ל ג) "וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ" וגו'.

93) אגה"ק ס"ד. הערה 93. שלכן אהבה זו היא מעומקא דלבא מנקודה פנימית ממש כנ"ל ולמעלה מבחינת הדעת... והיא גילוי בחינת נקודה פנימית הכללית ויציאת השכינה הכללית מהגלות והשביה לעד ולעולמי עולמים וכן כל ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מִישראל יוצאת מהגלות והשביה לפי שעה בחיי שעה זו תפלה ועבודה שבלב מעומקא דלבא.

94) תוס' פסחים קטז: ד"ה ונאמר. ונאמר לפניו שירה חדשה וכן נודה לך שיר חדש על גאולתנו - דהכי תניא במכילתא כל השירות לשון נקבה חוץ משירה דלעתיד דלשון זכר כלומר שהנקבה יש לה צער לידה אף כל הנסים יש אחריהם צער חוץ מלעתיד שאין אחריה צער וכן יסד הפייט בזולת אי פתרוס שירות אלה לשון נקבה מיוסדים כי תשועתם כיוולדה וגו' תוקף שיר אחרון כזכרים לא יולדים שירו לה' שיר חדש כו' וגרסינן שם מן הזבחים ומן הפסחים שחגיגת ארבעה עשר נאכלת קודם לפסח לפי שהפסח נאכל על השובע:

בחי פרשת וילך לא ל. את דברי השירה הזאת עד תמם. היא שירת האזינו הסמוכה מיד. ומה שקראה שירה לפי שישראל אומרים אותה תמיד בשירה וזמרה, ועוד שהיא כתובה בדרך שירה. ודרשו רז"ל בספרי, גדולה שירה שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר, ויש בה לעוה"ז ויש בה לעוה"ב. ובמדרש תנחומא, מפני מה כל שירה האמורה לשעבר הוא בלשון נקבה ושירה האמורה לעתיד בלשון זכר, לומר לך מה נקבה מתעברת וחוזרת ומתעברת כן בגאולה לשעבר נגאלין וחוזרין וגולין, אבל לעתיד משהיו נגאלין שוב אינן גולין לעולם, ולפיכך אמורה בלשון זכר, שנאמר (ישעיהו כ"ו:א') ביום ההוא יושר השיר הזה בארץ יהודה עיר עז לנו ישועה ישית חומות וחל, וכתוב (תהילים צ"ח:א') שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו.

שלדברי הכל מתחיל הפרק הראשון בתחילת השירה: האזינו¹⁹, והוא הה' של הסימן, והפרק השני בזכור ימות עולם¹⁴, והוא הז' של הסימן¹⁵. ומכאן ואילך נחלקו, ושש דעות בדבר:

(א) ירכיבהו¹⁶, וישמן¹⁷, לו חכמו¹⁸, כי ידין¹⁹. ויש מהאחרונים שכתב שלדעה זו חלקו כן בשירת הלויים במקדש בלבד, שלא הוצרכו בה לשלשה פסוקים, אבל בקריאת התורה בבית הכנסת חלקו באופן אחר, שהרי בין ירכיבהו לוישמן אין אלא שני פסוקים²⁰, ולא אמרו כדרך שהולקים במקדש כך חולקים בבב"ב, אלא שהפרקים יתחילו בראשיהם באותיות הזי"ו ל"ך²¹.

(ב) ירכיבהו, וירא ה' וינאץ²², לווי כעס אויב²³, כי ידין²⁴.

(ג) ירכיבהו, וירא, לו חכמו, כי אשא²⁵.

(ד) ירכיבהו, וירא, לו חכמו, כי ידין²⁶.

(ה) ימצאהו²⁷, וישמן, לווי, כי אשא²⁸.

(ו) ירכיבהו, וירא, לווי, כי אשא²⁹.

יש מי שכתב שאין מחלוקת כלל בין הראשונים, שאין קפידא בדבר באיזה פסוק יתחיל, ובלבד שראשי הפרקים יתחילו באותיות הזי"ו ל"ך, ולכן כל אחד מן הראשונים תפס פסוק אחר³⁰.

בטעם החלוקה של הזי"ו ל"ך יש מהראשונים שכתבו שפוסקים בענינים אלה מפני שהם תוכחה כדי שיחזרו העם בתשובה³¹, מפני שרוב פעמים

קוראים פרשה זו בשבת שבין ראש השנה ליום הכפורים שהם ימי תשובה³², ופירשו אחרונים שלא נתכוונו הראשונים לטעם למה מפסיקים בפרקים אלה, שהרי כל שירת האזינו היא תוכחה, אלא שנתנו טעם למה לא חששו כאן לפתוח בדבר טוב ולסיים בדבר טוב³³. על הסימן הזי"ו ל"ך שנתנו לחלוקת הפרשיות כאן, יש שכתבו שהוראתו מלשון זיו וזוהר, והוא מתקנת עזרא, לבאר שיחזור הזיו והזוהר והכבוד והתפארת לישראל ושבו בנים לגבולם, שכן שירת האזינו נחמה גדולה והבטחה מבוארת בענין הגאולה ובאבדן אומות העולם ובנקמת ישראל מאויביהם ובכפרתם מעונותיהם³⁴.

ויש שכתבו רמז של הזי"ו ל"ך, שהה' כנגד חמשה שקוראים בתורה בראש השנה שחל בחול, ו' כנגד שבעה שקוראים בראש השנה שחל בשבת, ו' כנגד עשרה ימים שבין ר"ה ליום הכפורים, ו' כנגד עשרה קרואים ביוהכ"פ שחל בחול, ו' כנגד שלשים תקיעות שתוקעים בראש השנה, כ' כנגד עשרים יום שמתענים בהם היחידים, עשרה לפני ר"ה ועשרה בין ר"ה ליוהכ"פ³⁵. ויש שכתבו שחכמים נתנו סימן להפסקת פרשה זו יותר משאר פרשיות שבתורה, כדי שלא יתקוטטו העולם עם השליח צבור אם יפסיק להם בתוכחה³⁶.

במנחה בשבת, ובשני וחמישי, שעולים שלשה קרואים³⁷, יש סוברים שאף בהם מחלקים בפרקים

זכו, ועי"ש בשינוי נוסחאות ובהערות המו"ל שטס"ה וצ"ל וירא במקום וישמן וכ"ה בכת"י. ועי' ערוגת הבושם הוצ' מק"נ ח"ב עמ' 133 בשם רב פלסטי: ימצאהו, וישמן, לו חכמו, כי אשא; טור שם בשמו: אבודרהם סדר הפרשיות; ב"י שם שכן פשט המנהג ובשו"ע שם. וכן נדפס בחומשים בימינו. 26 ר"ח ר"ה שם; ערוך ע' הזי"ו ל"ד; תוס' שם בשם ר"ה; ר"ן שם בשם מ"ס; פר"ח שם ס"ס ה. 27 דברים שם י. 28 אשכול הוצ' רצב"א שם בשם רב האי גאון: הכי נהגין בקבלה מאבותינו. 29 שבה"ל השלם שם ותניא רבתי שם בשם ר' יהודה ב"ר נתן: וזהו המנהג הפשוט ביריגו. 30 שו"ת דבר אברהם ח"א סי' לו, ועי"ש שכ' שלא משמע כן מהאחרונים. 31 רמב"ם תפלה שם. 32 לבוש תכה. 33 עי' לבוש שם, וכ"כ בשיורי כנה"ג הגב"י שם ושו"ת דבר אברהם ע"פ דקדוק תחילת לשון הרמב"ם שם. ועי' לבוש שם שהוסיף שטעם החלוקות לפסוקים אלה תלוי במדרשות ופשטי הכתובים. ועי' דרכי משה שם משמע שזהו טעם על עיקר חלוקת הפרקים בהזי"ו ל"ד. 34 רבנו בחיי סוף פ' האזינו, ועי' בד"מ שם: שהזיו והתפארת של תורה היא לישראל, ומפרשים הזיו לך במובן שהזיו יהיה לך, לישראל, ועי' מהרש"א בחא"ג ר"ה שם שפי' כעין זה בענין אחר. 35 שבלי הלקט השלם סי' שו ומחזור ויטרי עמ' 388 בשם רב סעדיה גאון, ועי' מחז"ו שם בשם הגאון ר' נסים ב"ר

ס"ק ז בשם מ"כ. ועי' א"ר ופמ"ג שם שמסוף שירה ואילך מותר להוסיף ועי' שו"ת זכרון יוסף או"ח סי' טז שהתיר אף כשיש חיובים להוסיף בפרשה אחרונה, בחוד הסימן של כ'. 13 דברים לב א. 14 שם ז. 15 רש"י ר"ה שם; רמב"ם תפלה שם ותמידיו ומוספיו שם; טוש"ע שם. 16 דברים שם יג. 17 שם טו. 18 שם כט. 19 שם לו. מס' סופרים שם; תוס' ר"ה שם בשם מ"ס; ח"י הר"ן לר"ה בשם ד"ח. 20 וזו קושיית הפר"ח סי' תכה ס"ק ה על דעה זו וע"ע קריאת התורה. 21 שו"ת דבר אברהם ח"א סי' לו. 22 דברים שם יט. 23 שם כז. 24 רש"י ר"ה שם ומחזור ויטרי עמ' 388 בשמו (ועי"ש ברש"י שעד וירא ה' וינאץ ששה פסוקים לפרק ומכאן ואילך שמנה פסוקים לפרק, ובמחזור ויטרי שם שר"ל לכל הפחות שמנה לפרק שבפ' וירא יש ט פסוקים); תוס' שם שכ"כ בספרים וכן המנהג; שבלי הלקט השלם סי' שו ותניא רבתי סוף ענין הכשר תקיעה בשם רש"י ורבנו ישעיה; הנמ"י תפלה שם; מנהגנו; מורכי מנילה שם; וכן עמא דבר; מ"ו תכה ס"ק ד; וכן נוהגים בכל הקהלות במדינות אלו; מנ"א ס"ק ז; בקצת מקומות נוהגים; מסה אפרים סי' תרב סל"ח ושע"א פ' שער ז סכ"ו. 25 דברים שם מ. רי"ף מנילה פ"ד; בח"ג הוצ' הילדסהיימר עמ' 623; רמב"ם תפלה שם; אשכול הוצ' רצב"א ח"כ עמ' 67; קרית ספר